

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Організаційно-методичні засади обліку та аналізу основних засобів
ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»

Виконала студентка 2 курсу, групи 8.0718-2з
спеціальності 071 Облік і оподаткування
освітньої програми облік і аудит
спеціалізації облік і аудит на підприємствах
малого бізнесу

Є.А. Андрієнко

Керівник к.е.н., доцент Саєнко О.Р.

Рецензент к.е.н., доцент Уманська Ю.М.

Запоріжжя 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 Облік і оподаткування
Освітня програма облік і аудит
Спеціалізація облік і аудит на підприємствах малого бізнесу

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ Н.М. Шмиголь
« ____ » _____ 2019р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТКИ

Андрієнко Єлизавети Артурівни

1. Тема роботи: Організаційно-методичні засади обліку та аналізу основних засобів ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»
керівник роботи Саєнко О.Р. к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 04.07.2019 р., № 1111-с.
2. Строк подання студентом роботи: 02 грудня 2019 року.
3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, дані обліку та фінансової звітності підприємства ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст».
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити теоретичні основи організації обліку та аналізу основних засобів; визначити особливості системи бухгалтерського обліку основних засобів на ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»; здійснити аналіз наявності руху і технічного стану основних засобів та розробити шляхи удосконалення їх використання.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 8 рис., 15 табл. і 12 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	к.е.н., доцент Саєнко О.Р.	19.08.2019	19.08.2019
2	к.е.н., доцент Саєнко О.Р.	16.09.2019	16.09.2019
3	к.е.н., доцент Саєнко О.Р.	07.10.2019	07.10.2019

7. Дата видачі завдання: 08 липня 2019 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	липень 2019	виконано
2.	Написання вступу	липень 2019	виконано
3.	Виконання першого розділу	серпень 2019	виконано
4.	Виконання другого розділу	вересень 2019	виконано
5.	Виконання третього розділу	жовтень 2019	виконано
6.	Написання висновків	листопад 2019	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	листопад 2019	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	грудень 2019	виконано

Студент _____ Є.А. Андрієнко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О.Р. Саєнко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Ю.М. Уманська
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 106 с., 8 рис., 15 табл., 57 літературне джерело.

Об'єктом дослідження є процес формування організаційно-методичних засад обліку та аналізу основних засобів на підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних засад бухгалтерського обліку та аналізу ефективності використання основних засобів на підприємстві.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідження організаційно-методичних засад обліку та аналізу основних засобів з метою розробки практичних рекомендацій щодо їх удосконалення з урахуванням особливостей і потреб управлінської діяльності в забезпеченні ефективності використання основних засобів.

Методи дослідження – діалектичний метод пізнання – для розкриття сутності основних засобів, зносу й амортизації як економічних категорій; метод індукції та дедукції – для оцінки сучасного стану та виявлення тенденцій подальшого розвитку обліку основних засобів і амортизації; методи аналізу, синтезу, статистичні та економетричні методи – для комплексної оцінки ефективності використання основних засобів та пошуку резервів для її підвищення.

Результати та значимість роботи полягають у розробці теоретичних та методичних положень щодо вдосконалення обліку основних засобів на підприємстві у сучасних умовах, зокрема:

удосконалено:

– класифікацію операцій з використання та утримання основних засобів відповідно до критерію зміни одержуваних економічних вигід від їх експлуатації з метою поліпшення облікового процесу на промисловому підприємстві на підставі формування повної та неупередженої інформації;

– підхід до управління основними засобами на підставі формування

комплексу заходів, що враховують їх вплив на результативні показники діяльності підприємства з метою забезпечення формування для управлінських цілей обліково-аналітичної інформації.

набули подальшого розвитку:

– сутність поняття «основні засоби» як засобів праці, виражених у грошовому вимірнику та призначених забезпечувати виробничі, адміністративні й соціально-культурні аспекти господарської діяльності підприємства, яке, на відміну від існуючих, розкриває сутність поняття на підставі комплексного підходу до оцінки використання основних засобів у господарській діяльності підприємств.

– підхід до процесу формування амортизаційної політики на підставі визначення взаємозв'язку завдань амортизаційної політики на макро- і мікрорівнях з метою врахування впливу амортизаційних відрахувань на результати діяльності підприємства.

ОСНОВНІ ЗАСОБИ, АМОРТИЗАЦІЯ, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ОЦІНКА, НЕОБОРОТНІ АКТИВИ, ПОТЕНЦІАЛ, СТРУКТУРА, РЕЗЕРВИ, РЕСУРСИ, ФОНДОВІДДАЧА, ФОНДОМІСТКІСТЬ

SUMMARY

Qualification work: 106 p., 8 pic., 15 tables, 57 literary source.

The object of the study is the process of formation of accounting and analytical information on the effective management of the use and updating of fixed assets.

The subject of the research is a set of theoretical, methodical and practical problems of accounting and analytical support for the management of the use and updating of fixed assets.

The purpose of the qualification work is to study the features of the accounting and analysis of fixed assets in order to develop practical recommendations for improving it, taking into account the specific features and needs of management activities in ensuring the efficiency of the use of fixed assets.

Research methods - dialectical method of cognition - for disclosure of the essence of fixed assets, depreciation and amortization as economic categories; Method of induction and deduction - to assess the current state and identify trends in the further development of accounting for fixed assets and depreciation; Methods of analysis, synthesis, statistical and econometric methods - for a comprehensive assessment of the effectiveness of the use of fixed assets and the search for reserves to increase it.

The results and significance of the work consist in the development of organizational and methodological provisions for improving the accounting of incomes and expenses as well as analysis of the fixed assets of the enterprise, in particular:

improved:

- classification of operations on the use and retention of fixed assets according to the criterion of changing the economic benefits derived from their operation in order to improve the accounting process at the industrial enterprise on the basis of the formation of complete and impartial information;

- approach to the management of fixed assets on the basis of the formation of a set of measures that take into account the impact on the performance indicators of the enterprise in order to ensure the formation of an accounting and analytical information for management purposes.

have been further developed:

- the essence of the concept of "fixed assets" as a means of labor, expressed in a monetary measure and designed to provide industrial, administrative and socio-cultural aspects of economic activity of the enterprise, which, unlike existing, reveals the essence of the concept on the basis of a comprehensive approach to the assessment of the use of fixed assets in the economic activity of enterprises;

- approach to the process of forming depreciation policy based on determining the relationship of the objectives of the depreciation policy at the macro and micro levels to take into account the impact of depreciation on the results of the enterprise.

FIXED ASSETS, DEPRECIATION, CAPITAL INTENSITY, RETURN ON ASSETS, EFFICIENCY, EVALUATION OF FIXED ASSETS, ACCOUNTING, ANALYSIS, EFFICIENCY

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ,
ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

ПП – приватне підприємство

ПКУ – Податковий кодекс України

П(С)БО – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку

МСБО – Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку

ДСТУ – Державні стандарти України

ISO - Міжнародна організація по стандартизації

ПДВ – податок на додану вартість

ПВ – первісна вартість

рах. – рахунок

ф. – форма

грн. – гривень

тис. грн. – тисяч гривень

р. – рік

% – відсотки

Δ – зміна у динаміці

ЗМІСТ

Завдання на кваліфікаційну роботу	
Реферат	
Summary	
Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів	
Вступ.....	10
1 Теоретичні основи організації обліку та аналізу основних засобів	
1.1 Сутнісна характеристика та роль основних засобів в забезпеченні ефективної діяльності підприємства	14
1.2 Класифікація, порядок визнання та оцінка основних засобів.....	21
1.3 Нормативно-правова база забезпечення обліку основних засобів.....	34
2 Організація обліку основних засобів на ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»	
2.1 Економіко-організаційна характеристика підприємства	42
2.2 Синтетичний та аналітичний облік руху основних засобів	46
2.3 Організаційний аспект обліку амортизації на підприємстві	56
3 Особливості аналізу наявності руху і технічного стану основних засобів ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»	
3.1 Оцінка забезпеченості підприємства основними засобами	68
3.2 Аналіз ефективності використання основних засобів.....	79
3.3 Шляхи удосконалення використання основних засобів	84
Висновки.....	94
Перелік посилань.....	97
Додаток А Баланс за 2018 рік.....	103
Додаток Б звіт про фінансові результати за 2018 рік.....	105

ВСТУП

Основні засоби – це виробничий потенціал підприємства, вони є невід’ємною частиною майна підприємства. Їх питома вага в загальній сумі коштів на промислових підприємствах України складає більше 50%. Основні засоби безпосередньо впливають на собівартість продукції (товарів, робіт), формування показників фінансового стану підприємства, внаслідок здійснення ним інвестиційної та операційної діяльності.

Роль основних засобів у процесі забезпечення ефективної системи функціонування підприємства зумовлюють особливі вимоги до інформації про наявність, рух, стан і використання основних засобів.

З цього і випливає, що питання дослідження ефективного використання основних засобів підприємством в умовах ринкової економіки набуває особливої актуальності.

Проблеми обліку й аналізу основних засобів ніколи не втрачали своєї актуальності і завжди залишалися дискусійними, що знайшло своє відображення у дослідженнях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Значний внесок у розробку теоретичних основ обліку і аналізу основних засобів зробили вітчизняні вчені: З.М. Борисенко, Л.М. Бражнікова, Н.Г. Виговська, С.Ф. Голов, Н.О. Гура, Г.М. Давидов, В.П. Завгородній, А.Г. Загородній, І.Д. Лазаришина, Н.М. Лисенко, В.Ф. Максимова, Я.В. Ошмарін, В.М. Пархоменко, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, С.В. Хома, П.Я. Хомин, І. Чалий, М.Г. Чумаченко та багато інших. Ця проблема обґрунтовано висвітлена в наукових працях зарубіжних дослідників: Р. Ентоні, Дж. Ріса, А. Кальмеса, Л. І. Кулікової, К. Маттерна, З. Танхойзера, М. Метьюс, М. Перера, Я. В. Соколова, Б. Твісса, Е. Хендріксена, М. Ван-Бреда та ін.

Не зменшуючи вагомості проведених наукових досліджень вказаних авторів, зазначимо, що наявність невирішених питань, дискусійність багатьох

теоретичних положень, а також їх важливе практичне значення обумовлюють необхідність подальшого удосконалення обліку і аналізу основних засобів, у тому числі з урахуванням особливостей діяльності підприємств поліграфічної галузі.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідження організаційно-методичного забезпечення обліку та аналізу основних засобів з метою розробки практичних рекомендацій щодо його удосконалення.

Відповідно до мети дослідження в роботі поставлені такі завдання:

- розкрити та розвинути економічну сутність поняття «основні засоби»;
- удосконалити класифікацію операцій з використання та утримання основних засобів як об'єктів обліку і аналізу на промисловому підприємстві;
- дослідити діючу організацію обліку основних засобів на підприємстві на аналізованому підприємстві;
- удосконалити процес формування амортизаційної політики підприємства;
- проаналізувати ефективність використання основних засобів на підприємстві;
- удосконалити підхід до управління основними засобами з метою підвищення ефективності їх використання.

Об'єктом дослідження є процес формування організаційно-методичного забезпечення обліку та аналізу основних засобів.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів облікового та аналітичного забезпечення процесу управління основними засобами на підприємстві.

Методи дослідження ґрунтуються на фундаментальних положеннях сучасної економічної теорії, загальнонаукових і спеціальних методах обліку й аналізу. У процесі дослідження використано: діалектичний метод пізнання – для розкриття сутності основних засобів, зносу й амортизації як економічних категорій; метод індукції та дедукції – для оцінки сучасного стану та виявлення тенденцій подальшого розвитку обліку основних засобів і

амортизації; методи аналізу, синтезу, статистичні та економетричні методи – для комплексної оцінки ефективності використання основних засобів та пошуку резервів для її підвищення.

Результати та значимість роботи полягають у розробці теоретичних та методичних положень щодо вдосконалення обліку основних засобів на підприємстві у сучасних умовах, зокрема:

удосконалено:

– класифікацію операцій з використання та утримання основних засобів відповідно до критерію зміни одержуваних економічних вигід від їх експлуатації з метою поліпшення облікового процесу на промисловому підприємстві на підставі формування повної та неупередженої інформації;

– підхід до управління основними засобами на підставі формування комплексу заходів, що враховують їх вплив на результативні показники діяльності підприємства з метою забезпечення формування для управлінських цілей обліково-аналітичної інформації.

набули подальшого розвитку:

– сутність поняття «основні засоби» як засобів праці, виражених у грошовому вимірнику та призначених забезпечувати виробничі, адміністративні й соціально-культурні аспекти господарської діяльності підприємства, яке, на відміну від існуючих, розкриває сутність поняття на підставі комплексного підходу до оцінки використання основних засобів у господарській діяльності підприємств.

– підхід до процесу формування амортизаційної політики на підставі визначення взаємозв'язку завдань амортизаційної політики на макро- і мікрорівнях з метою врахування впливу амортизаційних відрахувань на результати діяльності підприємства.

Інформаційною базою дослідження була фінансова звітність ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст», сучасні теорії бухгалтерського обліку і аналізу, нормативно-правові акти України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених-економістів з питань теорії та організації бухгалтерського

обліку і аналізу, монографічні та періодичні фахові видання, матеріали всеукраїнських і міжнародних наукових і науково-практичних конференцій, Інтернет-ресурси тощо.

Розробки, рекомендації і висновки виконаної роботи доповідались, обговорювались й одержали позитивну оцінку на науково практичних конференціях: XI міжнародній конференції студентів і молодих вчених «Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави (м. Запоріжжя, 16-17 квітня 2017 р.), на науково-практичних семінарах: «Аудиторська діяльність: стан, сучасні тенденції та перспективи розвитку» (м. Запоріжжя, 24 січня 2019 р.), «Теоретико-методичні засади судово-економічної експертизи» (м. Запоріжжя, 03 квітня 2019р.).

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг кваліфікаційної роботи становить 106 сторінок друкованого тексту. Робота містить 15 таблиць на 10 сторінках, 8 рисунків на 6 сторінках. Список використаних джерел включає 57 найменування і розміщений на 6 сторінках.

1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1 Сутнісна характеристика та роль основних засобів в забезпеченні ефективної діяльності підприємства

В умовах ринкової економіки ефективне функціонування суб'єктів господарювання можливе завдяки збалансованому використанню всіх видів ресурсів. Інтенсифікація та нарощування обсягів виробництва забезпечується, в першу чергу, зростанням рівня екстенсивного та інтенсивного використання основних засобів.

Поліпшення технічних якостей основних засобів забезпечує основну частину росту ефективності виробничого процесу, що можливо тільки при правильному обліку основних засобів, при підвищенні шляхів його удосконалювання. Для здійснення своєї діяльності підприємства мусять мати необхідні засоби та матеріальні умови. Це найголовніший елемент продуктивних сил, який детермінує їхній розвиток.

Основні засоби формують матеріально-технічну базу підприємства. Від правильного та раціонального обліку основних засобів залежить процес їх відтворення, поповнення, оновлення та в кінцевому рахунку – забезпеченість підприємства конкурентоспроможними, сучасними засобами праці.

Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання в процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-правових дій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких становить більше ніж один рік [5, с. 100].

Об'єкт основних засобів – це закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям для виконання певних самостійних функцій чи

відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначень, що мають для обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, внаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, певну роботу тільки у складі комплексу.

Якщо один об'єкт основних засобів складається із частин, які мають різний термін корисного використання (експлуатації), то кожна з цих частин може визнаватися в бухгалтерському обліку як окремий об'єкт основних засобів. Об'єкт основних засобів визнається активом, якщо існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди від його використання та вартість його може бути достовірно визначена.

Вирішенню питань, пов'язаних із сутнісним трактуванням основних засобів, присвячено дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів.

Однак у зв'язку з масштабністю і багатовекторністю цього поняття, взаємозв'язком основних засобів з багатьма економічними явищами і процесами, що відбуваються на підприємстві, існує значна наукова дискусія з їх сутнісного трактування.

Зародження та розвиток товарного виробництва обумовлювалися наявністю у власника засобів праці, за допомогою яких праця уречевлювалася у товар, який мав мінову, а пізніше – додаткову вартість. Саме накопичення цієї додаткової вартості сприяло появі капіталу. Отже, завдяки праці створено засоби праці, які, у свою чергу, є однією із умов появи та накопичення капіталу власників. Засіб – це знаряддя (предмет, сукупність пристосувань) для здійснення будь-якої діяльності [34, с. 224].

З погляду економічної категорії, основні засоби – це частина постійного виробничого капіталу, яка виступає у формі засобів праці та поступово, протягом багатьох виробничих циклів, переносить свою вартість на виготовлений продукт. Значення вивчення та дослідження такої економічної категорії як основні засоби зумовлюється наступним: – основні засоби, які призначені для використання у виробничій сфері, складають

матеріальну основу продуктивних сил, виробничий апарат та засоби праці, наявність та склад яких визначає економічний потенціал суспільства. «Економічні епохи відрізняються не тим, що виробляється, а тим, як виробляється, якими засобами праці»; – основні засоби, які використовуються у невиробничій сфері створюють умови, сприяють підвищенню рівня науки та культури, покращанню здоров'я та соціальному розвитку суспільства; – підвищення якісного складу основних засобів – це передумова підвищення продуктивності праці.

Якщо розглядати еволюцію такої економічної категорії як основні засоби, то першим вченим, який виділив це поняття, був А.Сміт. Ним було введено у політичну економію узагальнюючі поняття основного та оборотного капіталу. Так, він вбачав розбіжність між основним і оборотним капіталом спосіб, у який вони приносять дохід. Що стосується саме основного капіталу, то, на його думку, основний капітал – це капітал, направлений на поліпшення землі, купівлю машин та устаткування, інструментів та інших предметів, які приносять дохід, залишаючись у одній і тій же натурально-речовій формі у одного власника. Однією з складових основного капіталу, вважав А. Сміт є наявність «... придбаних і корисних здібностей усіх жителів або членів суспільства. Придбання таких здібностей, враховуючи також утримання їхнього володаря протягом його виховання, навчання й учнівства, завжди потребує дійсних витрат, що являють собою основний капітал, що ніби то реалізується в його особистості. Ці здібності, які є частиною майна такої особи, водночас стають частиною багатства всього суспільства, до якого вони належать. Велику спритність і уміння робітника можна розглядати з тієї ж точки зору, як і машини і знаряддя виробництва, що скорочують або полегшують працю і які, хоча і потребують певних витрат, але відшкодовують ці витрати разом із прибутком» [11, с. 431].

А. Сміт вважав, що основний капітал в обігу взагалі не знаходиться тому, що весь час знаходиться у одного власника, а прибуток він приносить

лише за допомогою оборотного капіталу. Це була помилка Сміта, тому що у обігу беруть участь обидві частини капіталу. Він невірно трактував обіг як рух речей та передачу права власності з рук у руки. Дійсно, елементи основного капіталу можуть не рухатись, але в обігу буде перебувати їх вартість. Не можна погодитись, виходячи з уречевленої форми основного капіталу, з віднесенням А. Смітом до нього придбаних корисних здібностей усіх жителів або членів суспільства. Але ж основний капітал, а отже, і основні засоби – це в першу чергу активи. Тобто необхідно виходити як з функції капіталу у процесі виробництва, так і з його натуральної форми.

У Д. Рікардо в основі поділу капіталу на основний та оборотний лежить строк використання цих частин капіталу [11, с. 433]. Він вірно відзначив, що однаковий вид капіталу, залежно від галузі, де він знаходиться або розглядається, може виступати як основний або як оборотний капітал.

Дж.С.Міль більш чітко вказав на багаторазову участь основного капіталу у виробничому процесі: «... значна частина капіталу, втілена в знаряддях виробництва, що відрізняються більш-менш тривалим існуванням яка використовується роллю у виробництві, не виключається з нього, а залишається в ньому, причому функція цієї частини капіталу не вичерпується одноразовим ужитком. До цього розряду капіталу відносяться будинки, машини й усі або велика частина предметів, іменованих приладами або інструментами. Довговічність деяких із них дуже значна, і їхнє існування як знарядь виробництва подовжується багаторазовим повторенням виробничих операцій. «Капітал, що існує в будь-яких із таких довговічних форм і дохід від якого надходить протягом відповідно тривалого періоду, називається основним капіталом» [26, с. 93]. Таким чином, Дж.С.Міль вказав на такі ознаки основного капіталу, як тривале існування, багаторазовий ужиток та одержання доходу від його використання протягом тривалого періоду.

К. Маркс вже зазначав, що засоби праці протягом усього процесу їх функціонування зберігають свою форму по відношенню до продукту. Після повного фізичного зносу вони йдуть на брухт та замінюються новими. Для

придбання засобів праці необхідно авансувати капітал одразу, але брати участь у обороті цей капітал буде частинами, по мірі зносу засобів праці. К.Маркс остаточно визначив головну розбіжність між видами капіталу, яка, на його думку, полягає у способі перенесення своєї вартості на виготовлений продукт [22, с. 89].

Поняття основні засоби в різних літературних джерелах подається по різному (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення поняття основні засоби в різних літературних джерелах

Джерело	Визначення
1	2
П(с)БО № 7 [35]	Основні засоби - матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).
ПКУ [33]	Основні засоби – це матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 6000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів. Такі основні засоби призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, та вартість яких перевищує 6000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом і очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік). Такі зміни внесені у підпункт 14.1.138 пункту 14.1 статті 14 Податкового кодексу України Закон України від 17.07.2016 року № 655-VIII „Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо зменшення податкового тиску на платників податків”.
Бутинець Ф.Ф. [5, с. 224]	До основних засобів належать матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у праці виробництва або постачання товарів та послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більша одного року (або операційного циклу, якщо він тривалий за рік).

Продовження табл.1.1

1	2
Довгалюк Н.В. [10, с. 5]	Основні засоби – це засоби праці, які мають вартість і функціонують у виробництві тривалий час у своїй не змінній споживчій формі, в їхню вартість переноситься конкретно працею на вартість продукції, що виробляється, (на платні послуги) частинами в мірі спрацювання.
Мазуркевич І.О. [20, с.54]	До основних засобів належать засоби праці, що експлуатуються довше ніж один рік і мають вартість понад встановлений ліміт значно вищий, повністю і багаторазово беруть участь у процесі виробництва; переносить свою вартість на готову продукцію частинами, у мірі зносу.
Мацибора В.І.,Збарський В.К. [22, с.115]	Основні засоби підприємства представляють собою сукупність матеріально-речових цінностей, діючих в натуральній формі тривалий час як в сфері матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері
Покропивний С.Ф.. [34, с.87]	Під терміном «основні засоби» слід розуміти матеріальні цінності, які використовуються в господарській діяльності підприємств на протязі періоду який перевищує 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, і вартість яких поступово зменшується в зв'язку з фізичним або моральним заносом.
Хом'як Р.Л. [49, с. 118]	Основні засоби представляють собою засоби праці, які функціонують на протязі тривалого часу, зберігають свою натуральну форму і втрачають свою вартість поступово, частинами.

Як зазначає практичний досвід основна частина інвестиційних коштів спрямовується на придбання матеріальних активів довгострокового використання. Основні засоби входять до складу малоліквідної частини активів. Однак їх реалізація чинить значний вплив на планування фінансових потоків підприємства.

Управління основними засобами тісно пов'язане з управлінням інвестуванням (капітальними вкладеннями), яке відіграє у забезпеченні економічної безпеки важливу роль. Ефективне управління використанням та відтворенням основних засобів передбачає проведення контролю за відображенням основного капіталу в обліку та аналіз оцінки інвестиційної політики підприємства.

На основі аналізу нормативних документів та наукових розробок ознаками основних засобів слід вважати:

- вартісність (перевищення встановленого державою ліміту);
- матеріальне вираження (гроші, засоби виробництва, устаткування тощо);
- функціональне призначення (сфера використання у виробництві, торгівлі чи наданні послуг);
- тривалість використання (не менше одного року);
- амортизаційність (здатність до зменшення вартості у зв'язку з використанням) (рис.1.1).

Рис. 1.1 Ознаки основних засобів

Ці ознаки притаманні ресурсам, які утримуються на балансі підприємств, організацій та приватних осіб і використовуються в господарській діяльності. Згідно з цими ознаками і слід формулювати поняття «основні засоби».

Отже, на наш погляд основні засоби – засоби праці, виражені у грошовому вимірнику та призначені забезпечувати виробничі, адміністративні й соціально-культурні аспекти господарської діяльності підприємства. Поняття основних засобів є дискусійним, проте воно має охоплювати зазначені характеристики і бути чітко унормованим, відокремленим від суміжних понять.

Запропоноване поняття «основних засобів» дає можливість оцінити використання основних засобів у господарській діяльності підприємства на підставі комплексного підходу.

1.2 Класифікація, порядок визнання та оцінка основних засобів

Незважаючи на великий науковий інтерес щодо системи класифікації об'єктів основних засобів, ще існує низька питань, що недостатньо глибоко вивчені та потребують подальших наукових досліджень, особливо у сучасних умовах реформування системи бухгалтерського обліку, як у зв'язку з намаганням гармонізації бухгалтерського та податкового обліку так із боку наближення вітчизняного обліку до Міжнародних стандартів фінансової звітності. З розвитком економічних та соціальних наук відбувається уточнення та зміни класифікацій економічної інформації та бухгалтерський облік за даних умов не є винятком.

Економічна сутність і матеріально-речовий зміст основних засобів слугують визначальними характеристиками в окресленні їх значення для здійснення відтворювальних процесів, функціонування та розвитку будь-якого виробництва. Вся сукупність наявних виробничих засобів складає найбільшу за питомою вагою частину національного багатства країни. Основні засоби визначають характер матеріально-технічної бази виробничої сфери на різних етапах її розвитку. Зростання і вдосконалення засобів праці забезпечують безперервне підвищення технічної оснащеності та продуктивності праці виробничого персоналу.

Основні засоби, що використовуються у виробництві, поділяють на певні групи, залежно від того, яку роль вони відіграють у виробничому процесі. Частина основних засобів використовується для безпосереднього впливу людини на процес виробництва, тобто виступають тими засобами праці, що безпосередньо впливають на оборотні засоби, перетворюючи їх на готову продукцію. Такі основні засоби називають їх «активною частиною». До них можна віднести робочі машини, устаткування, транспортні засоби, вимірювальні й регулюючі прилади, обчислювальна техніка та лабораторне устаткування. Існують й інші види основних засобів, які не

використовуються активно у виробництві, проте є необхідною умовою його здійснення. Тобто їх відсутність унеможливило б здійснення виробничого процесу. До таких відносять, наприклад, будівлі, споруди. Саме ці основні засоби становлять так звану «пасивну частину».

Для цілей бухгалтерського обліку згідно П(С)БО №7 основні засоби класифікуються за такими групами:

а) основні засоби:

- 1) земельні ділянки;
- 2) капітальні витрати на поліпшення земель;
- 3) будинки, споруди та передавальні пристрої;
- 4) машини та обладнання;
- 5) транспортні засоби;
- 6) інструменти, прилади, інвентар (меблі);
- 7) тварини; — багаторічні насадження;
- 8) інші основні засоби;

б) інші необоротні матеріальні активи:

- 1) бібліотечні фонди;
- 2) малоцінні необоротні матеріальні активи;
- 3) тимчасові (нетитульні) споруди;
- 4) природні ресурси;
- 5) інвентарна тара;
- 6) предмети прокату;
- 7) інші необоротні матеріальні активи;

в) незавершені капітальні інвестиції [35].

Основні засоби визнаються на балансі підприємства, якщо вони відповідають загальним критеріям визнання активів:

– існує ймовірність отримання майбутньої економічної вигоди від їхнього використання;

– їх вартість може бути достовірно визначена.

Підприємства можуть установлювати вартісні ознаки предметів, що

входять до складу малоцінних необоротних матеріальних активів. Облік основних засобів здійснюється за окремими інвентарними об'єктами.

Об'єкт основних засобів – це закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього; конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій; відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно; інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється підприємством.

Якщо один об'єкт основних засобів складається з частин, які мають різний строк корисного використання (експлуатації), то кожна з цих частин може визнаватися в бухгалтерському обліку як окремий об'єкт основних засобів.

Відповідно до типової класифікації основні засоби можуть групуватися за:

- сукупністю спільних технічних характеристик;
- функціональним призначенням;
- умовами використання необоротних матеріальних активів
- формами власності і видами економічної діяльності тощо [16].

За галузевою ознакою основні засоби поділяються на: промислові, сільськогосподарські, будівельні, транспортні, зв'язку.

Наявність тих або тих засобів на конкретному підприємстві пов'язана із напрямком його діяльності, а також із роботою допоміжних і обслуговуючих виробництв.

За функціональним призначенням основні засоби поділяються на виробничі та невиробничі. Класифікаційні характеристики основних засобів подано на рисунку 1.2.

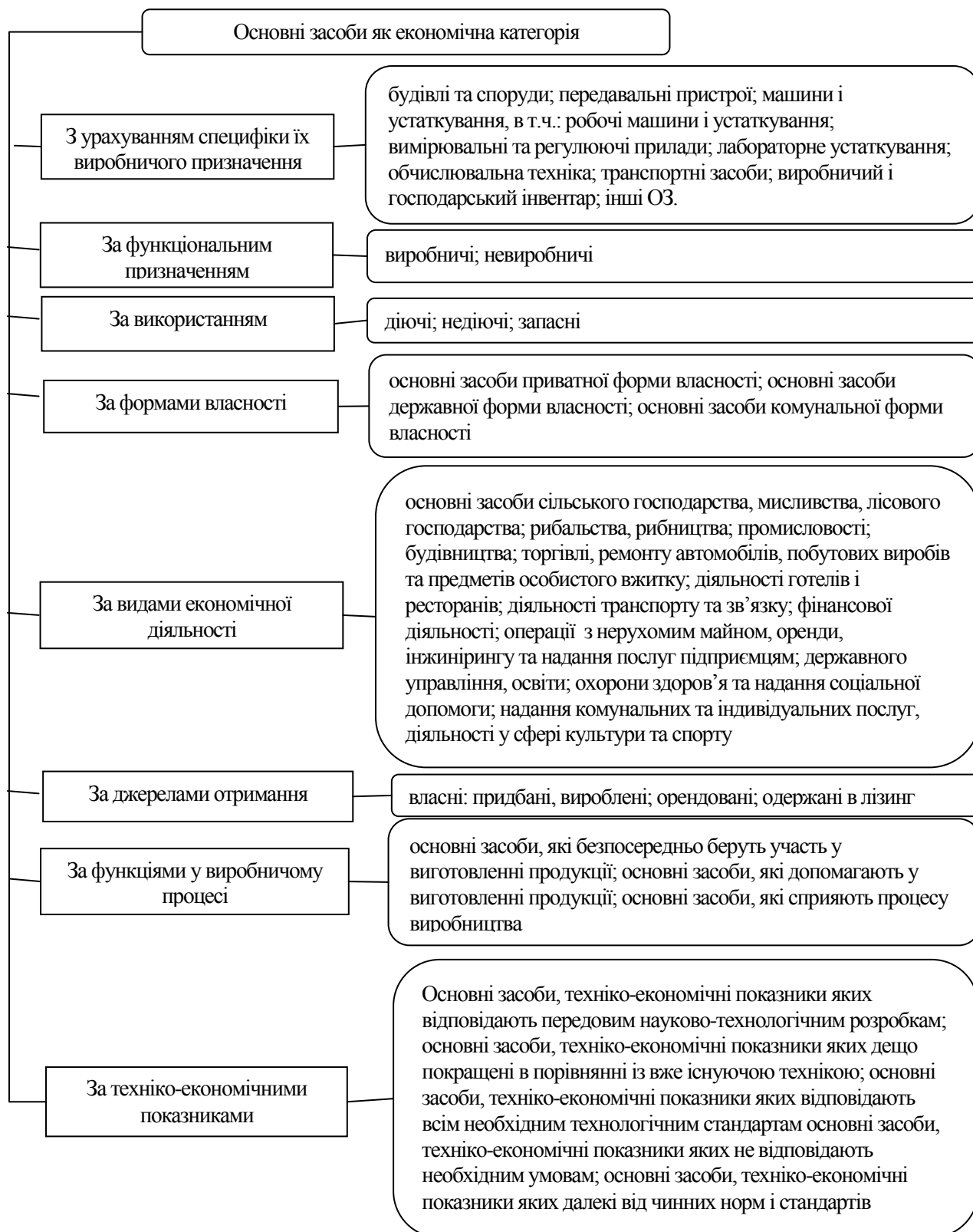

Рис. 1.2 Класифікаційні характеристики основних засобів

Виробничими є ті основні засоби, які приймають безпосередньо участь у процесі виробництва і пов'язані із створенням конкретного продукту,

виконанням робіт та наданням послуг. Вони представлені будівлями, спорудами, машинами, устаткуванням, що діють в сфері матеріального виробництва.

Основні засоби, які не беруть безпосередньо участі у процесі виробництва, робота яких спрямована на забезпечення соціальних і культурно-побутових потреб працівників підприємства, називаються невиробничими. Невиробничі основні засоби представлені будинками культури, спортивними комплексами, дитячими дошкільними закладами, пральнями, лазнями, перукарнями та ін., які є власністю підприємства і використовуються у невиробничій сфері.

Згідно Податкового кодексу України під терміном «невиробничі засоби» слід розуміти капітальні активи, які не використовуються у господарській діяльності платника податку. До таких невиробничих засобів відносяться:

- капітальні активи (або їх структурні компоненти), які підпадають під визначення групи 1 основних засобів, включаючи орендовані;

- капітальні активи, які підлягають під визначення груп 2 і 3 основних засобів, які є невід'ємною частиною, розміщені або використовуються для забезпечення діяльності невиробничих фондів, що підпадають під визначення групи 1 основних засобів або вилучені з місця ведення господарської діяльності платника податку та передані у безоплатне користування особам, які не є платниками податку на прибуток [33].

За використанням основні засоби поділяються на діючі та недіючі. Діючими є основні засоби, які приймають участь у роботі підприємства в даний час. Недіючими, в свою чергу, є основні засоби, які не використовуються в даний період у господарській діяльності у зв'язку із тимчасовою консервацією або очікуванням часу введення їх в експлуатацію.

За ознакою належності основні засоби поділяються на власні та орендовані. Власні основні засоби являються безпосередньо власністю підприємства і створені через здійснення внесків засновниками до статутного

капіталу, додаткового капіталу з від повідних джерел, власних прибутків, цільового фінансування і цільових надходжень. Основні засоби, які використовуються на підприємстві, але не є його власністю, називаються орендованими. З метою виключення можливості подвійного обліку одних і тих же засобів, у орендодавця орендовані основні засоби обліковуються на балансовому, а у орендаря на позабалансовому рахунку.

Розрізняють наступні вартісні оцінки основних засобів: первісну, балансову (залишкову), ліквідаційну, справедливу, переоцінену та вартість, яка підлягає амортизації.

Основні засоби оцінюють за сумою витрат на виготовлення, спорудження або придбання об'єктів, включаючи витрати на їх доставку та встановлення.

Розрізняють такі терміни визначення вартості основних засобів: первісна, ліквідаційна, переоцінена, залишкова.

Первісна вартість – історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів. Придбані (створені) основні засоби зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю.

Ліквідаційна вартість – сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від ліквідації (реалізації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією).

Переоцінена вартість – вартість необоротних активів після їх переоцінки.

Залишкова вартість основних засобів визначається як різниця між первісною вартістю і сумою їх зносу. Залишкова вартість більш реально показує залишок засобів, а тому вона відображається в балансі підприємства і входить в його валюту (підсумок). Залишкова вартість об'єктів постійно змінюється внаслідок їх зносу [48].

Придбані (створені) основні засоби зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю.

Визначення первісної вартості основних засобів залежно від джерел надходження подано у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Визначення первісної вартості основних засобів залежно від джерел надходження

№	Джерела надходження основних засобів	Первісна вартість
1	2	3
1	Придбані основні засоби	Складається з таких витрат: — суми, що сплачують постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків); — реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів; — суми ввізного мита; — суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству); — витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів; — витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів; — інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою. (відповідно до п. 8 П(С)БО № 7)
2	Безоплатно отримані основні засоби	Справедлива вартість на дату отримання з урахуванням витрат, передбачених пунктом 8 П(С)БО № 7
3	Основні засоби, внесені до статутного капіталу підприємства	Погоджена засновниками (учасниками) підприємства їх справедлива вартість з урахуванням витрат, передбачених пунктом 8 П(С)БО № 7
4	Об'єкти, переведені до ОЗ з оборотних активів, товарів, готової продукції	Їх собівартість, що визначається відповідно до П(С)БО 9 «Запаси»
5	Об'єкт основних засобів, отриманий в обмін на подібний об'єкт	Залишкова вартість переданого об'єкта. Якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливую вартість, то первісною вартістю об'єкта основних засобів, отриманого в обмін на подібний об'єкт, є справедлива вартість переданого об'єкта з включенням різниці до витрат звітного періоду

Продовження табл. 1.2

1	2	3
6	Об'єкт основних засобів, отриманий в обмін (або частковий обмін) на неподібний об'єкт	Справедлива вартість переданого об'єкта основних засобів, збільшена (зменшена) на суму грошових коштів чи їх еквівалентів, що була передана (отримана) під час обміну

Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта. Залишкова вартість основних засобів зменшується у зв'язку з частковою ліквідацією об'єкта основних засобів. Витрати, що здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, включаються до складу витрат. Згідно ж п. 8.7.1 ст. 8 Податкового кодексу України платник податку має право віднести до валових витрат будь-які витрати, пов'язані з поліпшенням (поточним і капітальним ремонтом, реконструкцією, модернізацією, технічним переозброєнням) основних засобів, якщо витрати на ці заходи не перевищують 10 % сукупної балансової вартості груп основних засобів на початок звітного року. Витрати, що перевищують зазначену суму, відносяться на збільшення балансової вартості груп 2 і 3 (балансової вартості окремого об'єкта основних засобів групи 1) та підлягають амортизації за нормами, передбаченими для відповідних основних засобів.

Фінансові витрати не включаються до первісної вартості основних засобів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок запозичень (за винятком фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати»).

Отже, необхідною умовою раціональної організації обліку основних засобів є їх класифікація. Її орієнтація на загальних для усіх галузей

національної економіки ознаках – визначенні різних груп основних засобів та їх об'єднання по спільних функціях у виробничому процесі має домінуюче значення для організації бухгалтерського обліку. Завдяки цьому основні засоби розділяють по групах, які підлягають обліку та контролю на бухгалтерських рахунках.

Також забезпечується єдність групування по видах об'єктів у всіх галузях економіки, що дозволяє досягти співставлення облікових показників різних підприємств.

Для забезпечення своєчасного та правильного обліку основних засобів та контролю за їх збереженням і використанням на підприємстві має бути розроблена економічно обґрунтована класифікація основних засобів за такими ознаками: натурально-речовим складом, функціональним призначенням, використанням, належністю, за відношенням до галузі народного господарства. Розглянуті сутність та класифікація основних засобів дають змогу оптимізувати їхню структуру – забезпечити ефективно їх використання, сприяти покращенню стану сучасного виробництва.

Амортизація – це систематичний розподіл вартості необоротних активів, що амортизується (первісна мінус ліквідаційна вартість) упродовж строку їх корисного використання (експлуатації).

Амортизаційні відрахування – це специфічний вид фінансових ресурсів. З одного боку, амортизаційні відрахування – це витрати підприємства, тому що їхню суму, нараховану на виробничі необоротні активи, включають у собівартість продукції, робіт, послуг. Водночас, у складі виторгу (доходу) від реалізації продукції суму амортизаційних відрахувань розглядають як цільовий фонд, складову фінансових ресурсів, призначених для відтворення зношених у процесі виробництва необоротних матеріальних і нематеріальних активів [37].

Основними засобами в податковому обліку вважають матеріальні цінності, що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку протягом періоду, який

перевищує 365 календарних днів з дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, та вартість яких перевищує 6000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом. Згідно з Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо зменшення податкового тиску на платників податків» від 17.07.2016 р. № 655-VIII унесено зміни до пп. 14.1.138 ПКУ, який містить визначення поняття «основні засоби». Вартісну межу для основних засобів підвищено із 2500 грн. до 6000 грн.

Підпунктом 138.3.3 пункту 138.3 статті 138 Податкового кодексу України визначено мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів (табл. 1.3):

Таблиця 1.3

Мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів [33]

Назва групи	Строк використання
1	2
1. Земельні ділянки	мінімально допустимі строки корисного використання не встановлені
2. Капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом	15 років
3. Будівлі:	20 років
споруди:	15 років
передавальні пристрої:	10 років
4. Машини та обладнання	5 років
5. Транспортні засоби	5 років
6. Інструменти, прилади, інвентар (меблі)	4 роки
7. Тварини	6 років
8. Багаторічні насадження	10 років
9. Інші основні засоби	12 років
10. Бібліотечні фонди, збереження Національного архівного фонду України	мінімально допустимі строки корисного використання не встановлені
11. Малоцінні необоротні матеріальні активи	мінімально допустимі строки корисного використання не встановлені
12. Тимчасові (нетитульні) споруди	5 років
13. Природні ресурси	(мінімально допустимі строки корисного використання не встановлені)
14. Інвентарна тара	6 років
15. Предмети прокату	5 років
16. Довгострокові біологічні активи	7 років

Щодо машин та обладнання, то необхідно уточнити, що: електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, пов'язані з ними комп'ютерні програми (крім програм, витрати на придбання яких визнаються роялті, та/або програм, які визнаються нематеріальним активом), інші інформаційні системи, комутатори, маршрутизатори, модулі, модеми, джерела безперебійного живлення та засоби їх підключення до телекомунікаційних мереж, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і радії, вартість яких перевищує 2500 гривень (мінімально допустимі строки корисного використання – 2 роки).

Мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів використовуються з урахуванням наступного:

- у разі коли строки корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів в бухгалтерському обліку менше ніж мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів, то для розрахунку амортизації використовуються строки, встановлені підпунктом 138.3.3 пункту 138.3 статті 138 Податкового кодексу України;

- у разі коли строки корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів в бухгалтерському обліку дорівнюють або є більшими, ніж ті, що встановлені підпунктом 138.3.3 пункту 138.3 статті 138 Податкового кодексу України, то для розрахунку амортизації використовуються строки корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів, встановлені в бухгалтерському обліку.

Розрізняють метод нарахування амортизації у податковому обліку:

- звичайний податковий метод за встановленими ставками для кожної групи основних засобів - припускає рівномірне нарахування амортизаційних відрахувань на основні засоби протягом усього терміну їхньої служби;

Згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» метод амортизації повинен враховувати форму, в якій економічна вигода від активу отримується підприємством.

Отже, вибір методів амортизації основних засобів підприємство здійснює самостійно, застосовуючи до кожного об'єкта (чи групи однорідних об'єктів) основних засобів відповідний метод нарахування.

Усі основні засоби, крім землі піддані фізичному та моральному зносу, тобто під впливом фізичних сил, технічних та економічних факторів вони поступово втрачають свої якості та приходять до непотребу.

Згідно з п.п. 145.1.5 Податкового Кодексу України нарахування амортизації основних засобів здійснюється із застосуванням таких методів (табл. 1.4) [23].

Таблиця 1.4

Методи нарахування амортизації основних засобів

Суть методу	Сума амортизації річна	Додаткові показники	Примітки
1	2	3	4
1. Прямолінійний метод			
Згідно з П(с)БО №7 річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів	$A_{\text{рiч}} = \text{АмВ} : T$	$\text{АмВ} = \text{ПВ} - \text{ЛВ}$	Розмір амортизації залежить тільки від строку використання об'єкта ОЗ. Переваги: цей метод відрізняється легкістю розрахунку. вартість об'єкта ОЗ списується рівними частинами протягом усього строку його експлуатації. Недоліки: не враховується моральний знос об'єктів ОЗ та фактор підвищення витрат на ремонті у міру його експлуатації (особливо в останні роки використання об'єкта ОЗ)
2. Метод зменшення залишкової вартості			
Згідно з П(с)БО №7 річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість	$A_{\text{рiч}} = \text{ЗАЛ} (\text{ПВ}) \times H_a$	$H_a = 1 - (\text{ЛВ} : \text{ПВ})^{1/T}$	Переваги: економічна вигода об'єктів основних виробничих засобів залишається однаковою на протязі значного періоду, тобто сума амортизаційних відрахувань та витрат ремонт однакова протягом всього періоду Недоліки: не враховує обсяги виробленої продукції. Якщо ж ліквідаційна вартість дорівнює нулю, то складова $(\text{ЛВ} : \text{ПВ})^{1/T}$ також дорівнюватиме нулю. Отже, річна сума амортизації виявиться такою, що дорівнює первісній вартості
3. Метод прискореного зменшення залишкової вартості			

Продовження табл. 1.4

1	2	3	4
<p>Річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється відповідно до строку корисного використання об'єкта і подвоюється. Цей метод застосовується лише при нарахуванні амортизації до об'єктів основних засобів, що входять до груп 4 (машини та обладнання) та 5 (транспортні засоби)</p>	$A_{\text{річ}} = 3AЛ (\text{ПВ}) \times H_a$	$H_a = (A_{\text{МВ}} : T) \times 2$	<p>Переваги: протягом перших років експлуатації об'єкта ОЗ накопичується значна сума коштів, необхідних для його відновлення. Цей метод дає можливість протягом першої половини корисного строку використання основних засобів відшкодувати до 60 — 70 % їх вартості</p>
4. Кумулятивний метод			
<p>Річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання (згідно ПСБО № 7)</p>	$A_{\text{річ}} = A_{\text{МВ}} \times k_t$	$k_t = K_p : C_p$	<p>Наприклад, для об'єкта основних засобів зі строком служби 5 років кумулятивне число становитиме: $1 + 2 + 3 + 4 + 5 = 15$. Відповідно кумулятивний коефіцієнт кожного року експлуатації об'єкта складе: — у перший рік — 5/15; — у другий рік — 4/15; — у третій рік — 3/15; — у четвертий рік — 2/15; — у п'ятий рік — 1/15.</p> <p>Переваги: На початку експлуатації основних засобів сума амортизації що нараховується значно перевищує амортизаційні нарахування в кінці терміну служби об'єкта, тому як, основні виробничі засоби функціонують більш ефективно в період коли основні засоби ще нові і мають високу виробничу здатність. З часом витрати на ремонт зростають, а в кінці терміну експлуатації об'єкта вони значно перевищують витрати на ремонт на початок терміну експлуатації об'єкта, тобто загальна сума витрат на ремонт та амортизацію залишається майже завжди постійною протягом всього періоду експлуатації об'єкта. Недоліки: певна трудомісткість</p>
5. Виробничий метод			
<p>Виробничий метод нарахування амортизації заснований на тому, що амортизація це результат експлуатації об'єктів основних засобів і часові терміни не грають ролі в процесі її нарахування, при цьому виробнича ставка амортизації розраховується як частка від ділення вартості що амортизується на розрахунковий плановий обсяг виробництва продукції, послуг.</p>	$A_{\text{вир}} = N_{\text{вир}} \times H_a$	$H_a = A_{\text{МВ}} : N_{\text{зар}}$	<p>Виробничий метод нарахування амортизації застосовується до об'єктів основних засобів, на технічний стан яких впливає розмір виробленої продукції. Переваги: цей метод дуже а раціональний і застосовується для розрахунку амортизації виробничих верстатів та транспортних засобів. До недоліків відноситься складність розрахунків обсягів виробітку окремих об'єктів основних засобів. Наразі не зовсім зрозуміло, як буде використовуватися цей метод у зв'язку із введенням обов'язкового мінімально допустимого строку амортизації ОЗ</p>

Умовні позначення:

$A_{річ}$ — річна сума амортизації;

$A_{мв}$ — вартість, що амортизується;

$A_{міс}$ — місячна сума амортизації;

T — строк корисного використання об'єкта;

$ПВ$ — первісна вартість;

$ЛВ$ — ліквідаційна вартість;

$ЗАЛ$ — залишкова вартість;

N_a — норма амортизації;

k_i — кумулятивний коефіцієнт;

K_p — кількість років, що залишилися до кінця строку корисного використання об'єкта ОЗ;

C_p — сума числа років корисного використання об'єкта ОЗ;

$N_{міс}$ — фактичний місячний обсяг продукції (робіт, послуг);

$N_{заг}$ — загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство чекає виробити (виконати) з використанням об'єкта ОЗ.

Згідно з пп. 138.3.2 п. 138.3 ст. 138 ПКУ не підлягають амортизації та проводяться за рахунок відповідних джерел фінансування витрати на придбання / самостійне виготовлення та ремонт, а також на реконструкцію, модернізацію або інші поліпшення невиробничих основних засобів.

1.3 Нормативно-правова база забезпечення обліку основних засобів

Ефективна організація підприємницької діяльності вимагає обов'язкову наявність та належне використання засобів праці. У виробничо-господарській діяльності підприємства використовують засоби праці, які тривало використовуються в процесі виробництва, зберігають початковий зовнішній вигляд, зазнають поступового зносу і переносять свою вартість на

собівартість продукції (витрати обігу) поступово протягом їх нормативного строку корисного використання за встановленими нормами.

Невід'ємною частиною майна будь-якого підприємства є основні засоби, без яких неможливе здійснення господарських процесів. Одним із важливих завдань, які стоять перед бухгалтерським обліком, є надання інформації про витрати на поліпшення основних засобів з метою ефективного управління виробничо-фінансовою діяльністю підприємства. Однак, якість такої інформації та об'єктивність її відображення у звітності останнім часом втрачають свою корисність для користувачів. Головною причиною такої ситуації є слабка методична розробка нормативних документів, що регулюють облік витрат на поліпшення основних засобів, неврегульованість норм податкового законодавства, їх постійні зміни та стрімка адаптація Національних положень бухгалтерського обліку до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Організація бухгалтерського обліку на підприємствах регламентується низкою законодавчих актів. Важливим є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Цей закон визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні. Згідно даного документу бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємствами, так як фінансова, податкова, статистична та інші види звітності, що використовують грошовий вимірник, ґрунтуються на даних бухгалтерського обліку. Питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві, відповідальність за правильність його ведення несе власник або уповноважений орган, який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів [12].

Слід наголосити увагу на тому, що одним із проблемних питань в частині обліку витрат на поліпшення основних засобів є його нормативно-правове регулювання. Основним нормативним документом з обліку експлуатації та вибуття основних засобів є Положення (стандарт)

бухгалтерського обліку 7 (П(С)БО7) «Основні засоби» [35], яке визначає концептуальні основи формування у бухгалтерському обліку інформації про основні засоби підприємства та її розкриття у фінансовій звітності. Достовірність і повнота інформації в частині основних засобів забезпечується нормативними документами з бухгалтерського обліку на різних рівнях. Дані нормативні документи мають різний правовий статус, формуючи у загальному чотири рівні регулювання бухгалтерського обліку основних засобів, що подані на рисунку 1.3, де видно, що держава регулює лише деякі аспекти обліку витрат на поліпшення основних засобів, залишаючи при цьому широкий спектр варіативності, що надає можливість власникам обирати оптимальний альтернативний варіант, враховуючи специфіку суб'єкта господарювання, що забезпечить досягнення поставленої ними мети.

За міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) порядок відображення витрат на поліпшення основних засобів та розкриття інформації про них у фінансовій звітності визначається МСФЗ 16 «Основні засоби».

Відповідно до п. 24 МСФЗ 16 «Основні засоби», наступні видатки, що пов'язані з об'єктом основних засобів і вже були визнані, повинні додаватися до балансової вартості цього активу, коли є ймовірність, що майбутні економічні вигоди, які перевищують первісно оцінений рівень продуктивності існуючого активу, будуть надходити до підприємства.

Всі інші наступні видатки повинні визнаватися як витрати періоду, коли вони були понесені. У п. 25 МСФЗ 16 «Основні засоби» визначено, що наступні видатки на основні засоби визнаються як актив тільки тоді, коли вони поліпшують стан активу, підвищуючи оцінений спочатку рівень його продуктивності. До варіантів поліпшення, що ведуть до збільшення майбутніх економічних вигід, відносять: модифікацію об'єкта з метою подовження строку корисної експлуатації, включаючи збільшення його виробничої потужності; поновлення частин машин для досягнення значного

поліпшення якості продукції, що випускається; упровадження нових виробничих процесів, що надають можливість значно зменшити оцінені спочатку операційні витрати [25].

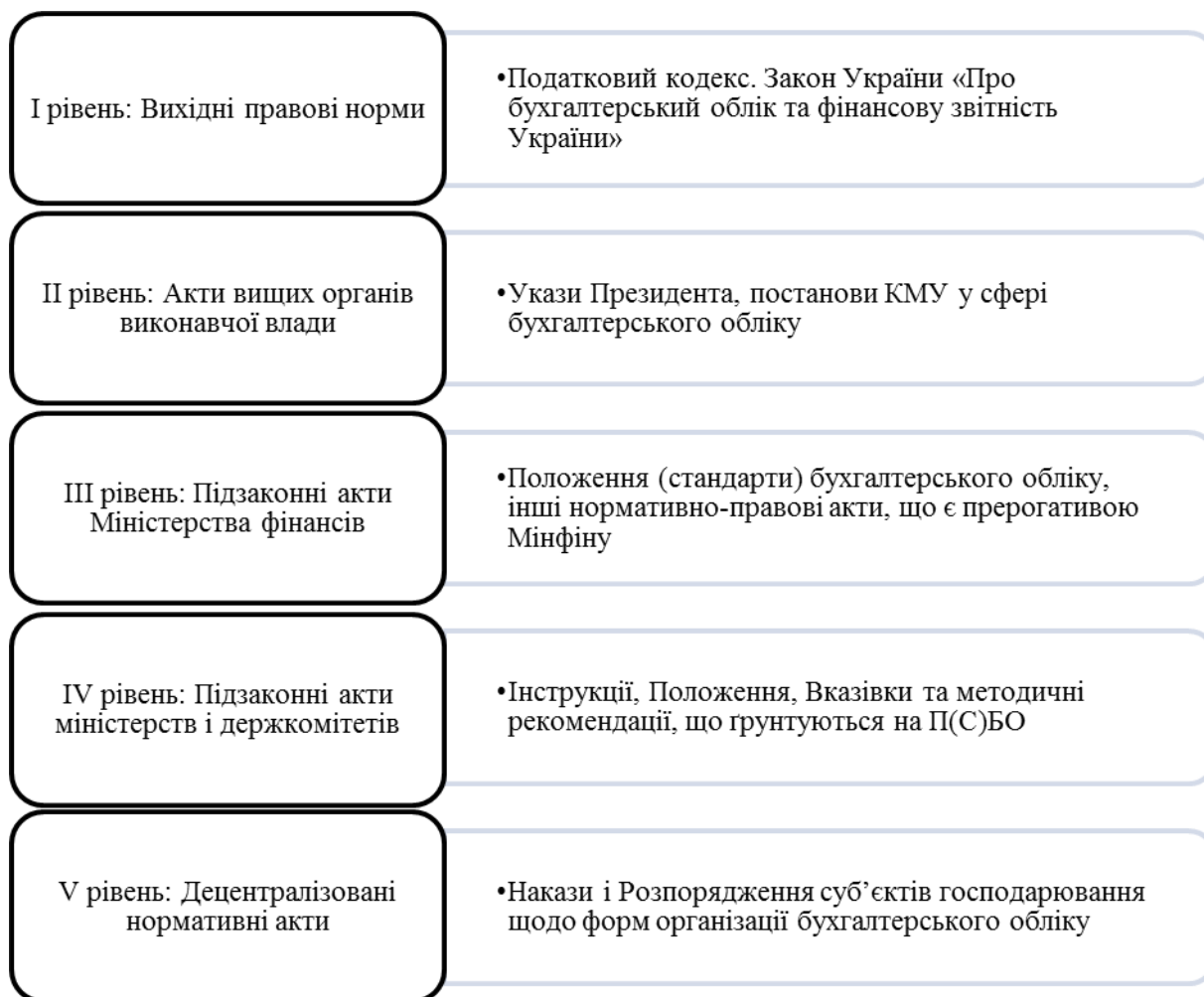

Рис. 1.3 Рівні законодавчого регулювання бухгалтерського обліку в Україні

Видатки на ремонт та обслуговування основних засобів забезпечують відновлення або підтримання об'єкта в робочому стані. Оскільки в результаті їх здійснення не передбачено збільшення майбутніх економічних вигід, які підприємство може очікувати від оціненого спочатку рівня продуктивності активу, то вони здебільшого визнаються – як витрати періоду, коли були понесені.

Слід зауважити, що порядок відображення в бухгалтерському обліку витрат на поліпшення об'єктів основних засобів Інструкцією № 291 «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» [14] на сьогоднішній день не регламентується. Проведені дослідження економічної літератури та практичний досвід засвідчує, що з метою раціональної організації синтетичного й аналітичного обліку названих витрат доцільно всі витрати, пов'язані з поліпшенням об'єктів основних засобів, відносити на рахунок 15 «Капітальні інвестиції». Для цього до даного рахунку необхідно відкрити додатковий субрахунок 156 «Витрати на поліпшення об'єктів основних засобів».

Наступним об'єктом обліку, на якому доцільно зупинитися, є облік витрат на ремонт (капітальний, поточний) основних засобів. Так, згідно з п. 15 П(С)БО 7 «Основні засоби» [35]: «Витрати, які здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані, що приводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта, включають в склад витрат». Таким чином, на суму витрат на проведення ремонту основних засобів вартість основних засобів не збільшується, а дана сума списується на витрати звітного періоду.

Необхідно зосередити увагу на тому, що досліджені нормативно-правові документи визначають юридичний зміст процесів формування господарських операцій, створюють юридичну базу з обліку витрат на поліпшення основних засобів на підприємстві, і як наслідок – необхідність організації їх бухгалтерського обліку. Таким чином, діюча нормативна база формує систему юридичних засад щодо бухгалтерського обліку витрат на поліпшення основних засобів на підприємстві. Стосовно стану законодавчої бази України слід вказати, що структура її побудована таким чином, щоб охопити всі сфери господарювання та визначити основні принципи підприємницької діяльності. Інакше кажучи, чинні закони та нормативні акти спрямовуються на встановлення певних рамок та нормативів

господарювання, які дозволяють кожному суб'єкту (підприємству або приватній особі) отримувати прибутки від своєї діяльності на засадах законності, економного використання ресурсів і виконання зобов'язань перед суспільством і державою.

У разі недоотримання встановлених нормативів законодавством передбачені відповідні санкції.

Негативним аспектом, на нашу думку, є той факт, що до кожного нормативно-правового документу додається цілий перелік змін та доповнень, які необхідно відслідковувати і враховувати у практичній діяльності.

В умовах інтеграції України до світової спільноти важливого значення набуває досягнення єдності як економічних термінів, так і понять на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях.

Задля досягнення відповідності вітчизняних джерел світовим у визначенні терміну «основні засоби» вважаємо за доцільне звернутися до чинного Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку (далі – МСБО) 16 «Основні засоби».

Порівняння норм вітчизняного законодавства з міжнародним для наочності представлено у таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Порівняння П(С)БО 7 «Основні засоби» та МСБО 16 «Основні засоби»

Поняття	П(С)БО 7 «Основні засоби»	МСБО 16 «Основні засоби»
1	2	3
«Основні засоби»	Матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він більше за рік)	Матеріальні активи, які використовуються компанією для виробництва чи поставки товарів (послуг), для здачі в оренду, для адміністративних цілей; і які очікується використовувати більше одного періоду

Продовження табл. 1.5

1	2	3
Групи основних засобів	Основні засоби поділяють на групи в залежності від видової структури	Не виділяють
«Амортизація»	Систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання	Розподіл вартості, яка амортизується, активу на розрахований строк його корисної служби
«Нарахування амортизації»	За одним із п'яти запропонованих методів, що обирає підприємство	Методи нарахування не вказуються, але передбачено, що обраний метод має застосовуватись послідовно і його зміна повинна бути обґрунтованою
Термін нарахування амортизації	Щомісячно	Кожен звітний період

Відповідно до МСБО 16 «Основні засоби», основні засоби є матеріальними активами, які:

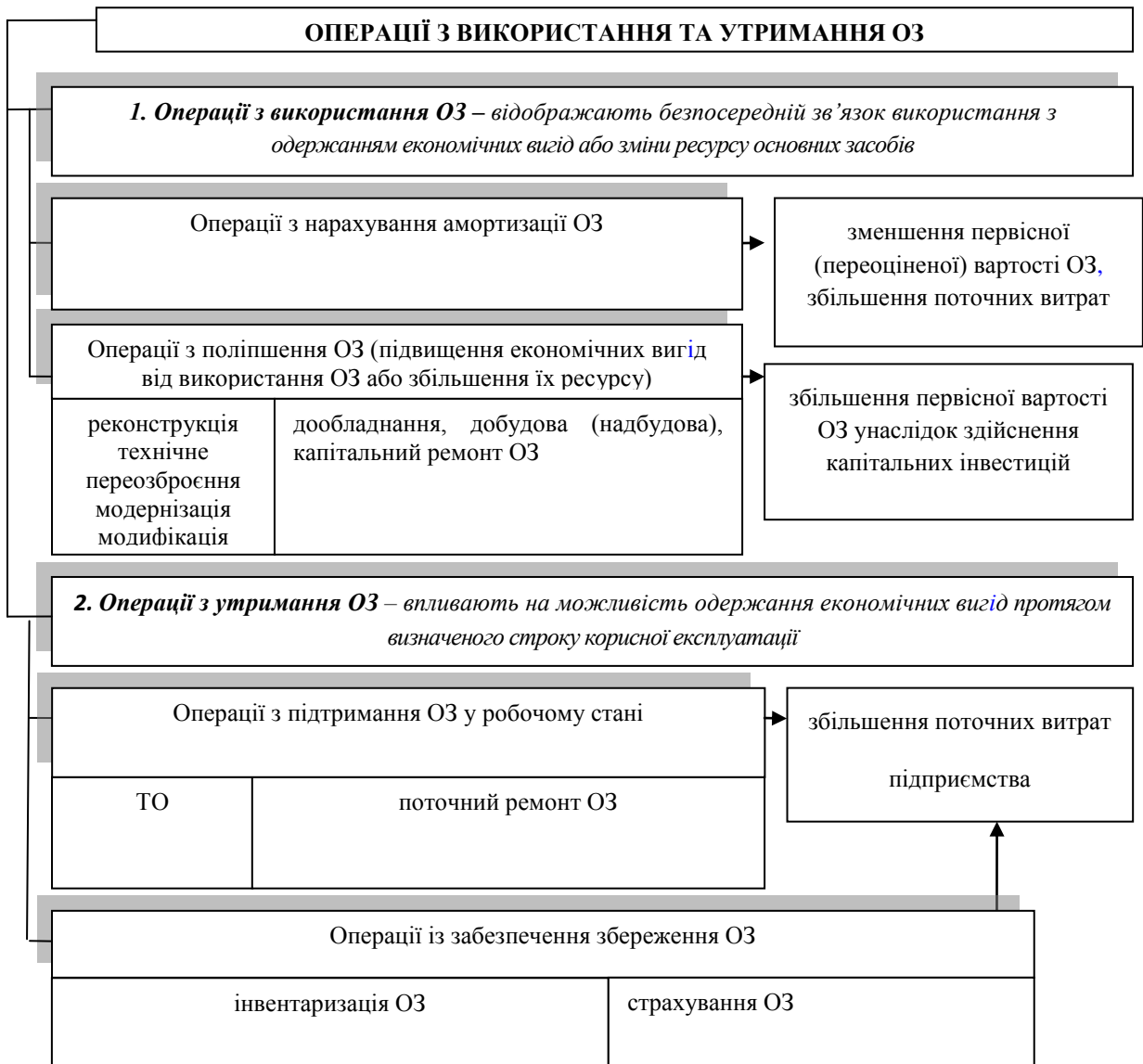
– використовуються компанією для виробництва або поставки товарів та послуг, для здачі в оренду іншим компаніям, або для адміністративних цілей;

– очікується використовувати протягом більш ніж одного періоду [9, с. 143].

Визначення терміна «основні засоби» у П(С)БО 7 відрізняється від його трактування у МСБО 16 «Основні засоби» і не зовсім враховує сферу і цілі використання об'єкта основних засобів для одержання доданої вартості, тобто його здатність приносити підприємству економічні вигоди (дохід) у майбутньому.

Відповідно до критерію зміни одержуваних економічних вигід від використання основних засобів запропоновано класифікацію операцій з використання та утримання основних засобів як об'єктів обліку і аналізу на промислових підприємствах (рис. 1.4).

ОЗ – основні засоби, ТО – технічне обслуговування

Рис. 1.4 Пропонована класифікація операцій з використання та утримання основних засобів як об'єктів обліку і аналізу на промисловому підприємстві

Класифікація операцій з використання та утримання основних засобів узагальнена на основі розроблених відповідних до них облікових номенклатур.

Практичне застосування даної класифікації дає можливість сформувати повну й неупереджену інформацію про капітальні і поточні витрати та зміну балансової вартості основних засобів промислових підприємств у системі відповідних рахунків бухгалтерського обліку.

2 ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ БУДИНОК «КЕРАМІСТ»

2.1 Економіко-організаційна характеристика підприємства

Галузь поліграфії на сьогоднішній день продовжує розвиватися у зв'язку з розвитком нових технологій та відкриттям нових підприємств.

Основою дослідження було обрано поліграфічне підприємство ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст», яке було засновано 25 грудня 2000 року. Воно є одним з лідерів галузі поліграфії у м. Запоріжжя.

В 2000 році запустили друкарське виробництво та інсталиували першу листову друкарську машину. Була введена в експлуатацію перша черга типографії та запустили першу рольову машину Heidelberg в 2004 році.

В 2006 році відкрили виробництво рулонного широкоформатного друку. Через рік у 2007 «Юнівест Діджитал» інсталиує цифрову офсетну машину HP Indigo 5500.

Підприємство «Видавничий будинок «Кераміст» позиціонує себе як динамічну та інноваційну друкарню. Воно надає повний комплекс послуг офсетного рулонного та аркушевого друку, широкий спектр послуг з післядрукового доопрацювання.

Їх спеціалізація друк журналів, газет, листівок, буклетів, книг, папок, фірмених бланків тощо.

Якщо характеризувати майно підприємства, то до його складу відносять основні фонди й оборотні кошти, а також інші цінності, вартість яких відображається в балансі підприємства. Майно підприємства, включаючи внески засновників, вироблену продукцію, отриманий дохід є виключною власністю засновників, що мають право розпоряджатися їм самостійно, продавати чи передавати третім особам.

Джерелами формування майна підприємства є:

- грошові і майнові внески засновників;
- доходи, отримані від господарської діяльності, реалізації продукції і послуг;
- доходи від акцій, цінних паперів, депозитних внесків і внесків у капітал інших підприємств;
- кредити банків і інших кредитних організацій;
- інші джерела, не заборонені чинним законодавством.

Завдяки внутрішній нормативно-технічній документації та чітко вибудованій системі контролю, продукція підприємства «Видавничий будинок «Кераміст» завжди відповідає найсуворішим європейським стандартам якості та безпеки, а також має сертифікати найбільших міжнародних сертифікаційних інститутів і організацій.

Виробничий процес підприємства ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» є сертифікованим відповідно до міжнародних стандартів системи менеджменту якості організацій та підприємств ISO 9001:2000.

Основним видом діяльності ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» є виготовлення поліграфічної продукції і надання поліграфічних послуг.

Основні показники діяльності ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» за 2017–2018 рр. подано в таблиці 2.1.

Одразу можна побачити, що підприємство має тенденцію до збільшення чистого прибутку. Це може свідчити про збільшення потужності підприємства. Але досить важко лише з цього робити висновки про ефективність та перспективи організації. Для того, щоб побачити більш чітку картину, необхідно дослідити більше показників.

Згідно таблиці 2.1 більшість показників зросла, що є позитивною тенденцією для підприємства.

Чистий прибуток зріс на 34,6%, а саме на 74100 грн. На це вплинуло зростання суми чистих доходів в рази, а саме чистий дохід від реалізації продукції зріс на 851600 грн. порівняно з попереднім звітним періодом, таке

різке збільшення може бути зумовлене декількома факторами: ріст обсягу виробництва, кількості продукції, асортименту продукції, ціни реалізації. А також це може бути налагоджена робота керівництва, знаходження нових партнерів та більш налагоджений ринок збуту.

Таблиця 2.1

Основні показники діяльності ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»
за 2017–2018 рр.

Стаття	За попередній період тис. грн.	За звітний період тис. грн.	Відхилення	
			Абс., тис. грн.	Тр. %
Чистий дохід від реалізації продукції	3904,7	4756,3	+851,6	+21,8
Інші операційні доходи	-	31,7	+31,7	+100
Інші доходи	0,1	-	-0,1	- 100
Разом доходи	3904,8	4788,0	+883,2	+22,6
Собівартість реалізованої продукції	(3278,8)	(3998,7)	+719,9	+22,0
Інші операційні витрати	(334,9)	(437,1)	+102,2	+30,5
Інші витрати	(30,0)	(0,4)	-29,6	-98,67
Разом витрати	(3643,7)	(4436,2)	+792,5	+21,7
Фінансовий результат до оподаткування	261,1	351,8	+90,3	+34,5
Податок на прибуток	(47,0)	(63,3)	+16,3	+34,4
Чистий прибуток (збиток)	214,4	288,5	+74,1	+34,6

Важливо також звернути увагу на темпи зміни чистого доходу та собівартості. В нашому випадку роках чистий дохід та собівартість зростали майже однаковими темпами. Це свідчить про те, що діяльність підприємства є ефективною, бо прибуток від реалізації продукції не зростає менше ніж затрати на її виробництво.

На підприємстві сума витрат зросла за рахунок зростання елементів операційних витрат, собівартості продукції, а саме на 792500 грн.

Зростання собівартості на 719,9 тис. грн. (22%), оцінюється позитивно на підставі збільшення обсягу виробництва. В цілому відбулося зміна асортименту продукції (робіт, послуг) та розширення ринку збуту, про що свідчить зростання обсягу реалізації.

Кращим підтвердженням ефективності компанії є виконання господарських договорів.

Для визначення проблем фінансово-господарської діяльності підприємства визначаються показники платоспроможності компанії (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Показники платоспроможності ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»
за 2017-2018 роки

Показники	2017р.	2018р.
1	2	3
Коефіцієнт покриття	1,743871	1,271643
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,014333	0,002587
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,545258	0,616789
Робочий капітал	93210	67823

Щодо коефіцієнту покриття, то він показує на скільки активи можуть задовольнити поточні зобов'язання компанії. На підприємстві ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» ми можемо спостерігати, що у 2017 році цей показник мав значення близько 1,74, яке наближалось до ідеального. Звісно це показує платоспроможність підприємства, але можливо це пов'язано з накопиченням запасів або збільшенням дебіторської заборгованості (що дійсно ми й можемо спостерігати на підприємстві. А ось у 2018 році цей показник знизився до 1,27. Це є позитивним, адже підприємство залишається платоспроможним.

Ліквідність компанії дає можливість визначити достатній обсяг грошових коштів компанії, які потрібні для покриття зобов'язань компанії. Ліквідність має бути на рівні від 1 до 1,5. В нашому випадку коефіцієнт

абсолютної ліквідності знаходиться на рівні 0,1 і має тенденцію до зменшення.

Коефіцієнт швидкої ліквідності також має недостатнє значення, але він в порівнянні з попереднім показником має тенденцію до зростання.

2.2 Синтетичний та аналітичний облік руху основних засобів

Усі операції, пов'язані з рухом основних засобів оформляються первинними документами, які забезпечують правильність і своєчасність їх обліку.

Мета первинного обліку основних засобів – збирання та обробка даних про факти господарської діяльності, їх подальше перетворення на інформацію, яка дає можливість апарату управління розробляти та ухвалювати рішення і уникати економічних прорахунків.

Сприйняття та вимірювання можливе лише тоді, коли об'єкти обліку конкретизовані у вигляді облікових номенклатур.

Тому першим об'єктом організації первинного обліку є облікова номенклатура.

Організація облікової номенклатури включає два види робіт: вибір (або формування) та складання переліку.

Облікова номенклатура – це перелік господарських фактів про форми функціонування майна – засобів господарства, капіталу – джерела утворення зазначених засобів, про господарські операції, а також результати господарської діяльності, які мають знайти відображення у бухгалтерському обліку [44].

Організацію первинного обліку починають з вивчення складу облікової номенклатури.

Насамперед визначають господарські факти, які слід відобразити в

системі бухгалтерського обліку та зафіксувати у первинних документах – носіях обліково-економічної інформації. На склад облікової номенклатури впливають система звітності, об'єкти проміжного контролю їх формування. Існують такі типові форми первинної облікової документації з обліку основних засобів таблиця 2.3.

Таблиця 2.3

Типові форми первинної облікової документації з обліку основних засобів

№ форми	Назва документу	Характеристика
1	2	3
ОЗ-1	Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів	Складається на кожен об'єкт окремо, а на декілька – лише в тому випадку, коли об'єкти однотипні, мають однакову вартість і прийняті одночасно на відповідальне зберігання однією особою.
ОЗ-2	Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів	Зазначаються технічна характеристика та первісна вартість об'єкту. Актом такої форми оформлюється приймання завершених робіт після добудови, реконструкції або модернізації.
ОЗ-3	Акт на списання основних засобів	Після ліквідації основних засобів і складання актів на списання перший примірник передається до бухгалтерії, де на його підставі робиться запис до інвентарного списку основних засобів
ОЗ-4	Акт на списання автотранспортних засобів	Складається в двох примірниках, які підписують члени комісії і затверджує керівник.
ОЗ-6	Інвентарна картка обліку основних засобів	Здійснюються записи на підставі ОЗ-1 та ОЗ-2: для обліку окремих та групових об'єктів, які надійшли в експлуатацію в одному календарному місяці, мають одне виробничо- господарське значення, технічну характеристику та вартість. Як правило заповнюється в одному примірнику, знаходиться в бухгалтерії.
ОЗ-7	Опис інвентарних карток по обліку основних засобів	Застосовується для реєстрації інвентарних карток. Складається в одному примірнику в бухгалтерії.
ОЗ-8	Картка обліку руху основних засобів	Застосовується для обліку руху основних засобів за класифікаційними групами. Відкривається в бухгалтерії в одному примірнику.
ОЗ-9	Інвентарний список основних засобів (за місцем їх знаходження, експлуатації)	Застосовується в місцях експлуатації основних засобів для обліку кожного об'єкта за матеріально- відповідальними особами.

Синтетичний облік ведеться в журналі-ордері № 4.

В цьому журналі вказується назва об'єкта, що поступив або вибув, первісна вартість, знос, залишкова вартість.

Облік придбання та введення в експлуатацію печатної машини на підприємстві ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»: підприємство придбало у ТОВ «Адастер» рулонну печатну машину вартістю 14 462 грн., у тому числі ПДВ – 2 066 грн.

Сторонній автоперевізник надав послуги з транспортування придбаної печатної машини на підприємство вартістю 1200 грн., у тому числі ПДВ – 200 грн.

Від монтажної організації отримано роботи з установки, монтажу і налагодження печатної машини на суму 3 600 грн., у тому числі ПДВ — 600 грн. Вартість печатної машини, послуг і робіт оплачено постачальникам з поточного рахунку підприємства.

Окрім того, підприємство понесло власні витрати з установки і монтажу: заробітна плата з нарахуваннями ЄСВ працівників – 1500 грн., вартість використаних при установці матеріалів – 4000 грн.

Рулонну печатну машину введено в експлуатацію (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Придбання та введення в експлуатацію рулонної печатної машини на підприємстві ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
		Дт	Кт	
1	2	3	4	5
1	Отримано печатну машину	152	631	12 396
2	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631	2 066
3	Отримано транспортні послуги	152	631	1000
4	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631	200
5	Отримано роботи з установки, монтажу і налагодження печатної машини	152	631	3000
6	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631	600
8	Відображено заробітну плату з нарахуваннями ЄСВ працівників, зайнятих установкою і монтажем	152	66, 65	1500

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5
9	Відображено вартість матеріалів, використаних при установці	152	20	4000
10	Введено печатну машину в експлуатацію (30 000 + 1000 + 6000 + 1500 + 4000)	104	152	21 896

Аналітичний облік основних засобів ведеться по кожному об'єкту за допомогою карток обліку руху основних засобів (форма № 03-8) – загальних для будов і споруд, а також для машин, обладнання, інструменту, виробничого і господарського інвентарю, замість № 03-6 «Інвентарна картка обліку основних засобів» (для будов і споруд) і № 03-7 «Опис інвентарних карток обліку основних засобів» (для машин, обладнання, інструменту, виробничого і господарського інвентарю).

Кожному об'єкту основних засобів присвоюється інвентарний номер, який зберігається за цим об'єктом протягом усього періоду його експлуатації на даному підприємстві. Він проставляється в усіх первинних документах, що оформлюють наявність і рух об'єкта: типова форма № 03-1 «Акт прийому-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів», «Акт на списання основних засобів» форма № 03-3 тощо.

На підприємствах, що мають невелику кількість об'єктів, аналітичний облік основних засобів ведуть за допомогою інвентарних книг.

Для контролю за зберіганням інвентарних карток складають в одному примірнику «Опис інвентарних карток обліку основних засобів» (типова форма № 03-7) у розрізі класифікаційних груп. Для пооб'єктного обліку основних засобів в місцях їх знаходження, експлуатації ведуться інвентарні списки основних засобів (типова форма № 03-9), в яких вказуються інвентарний номер, повна назва і первісна вартість об'єкта, вибуття (переміщення).

Аналітичний облік основних засобів здійснюється за інвентарними об'єктами. Інвентарний об'єкт – окремий предмет або комплекс предметів з усіма пристроями і приладдям, призначеними для виконання певних

виробничих функцій [48]. Кожному інвентарному об'єкту присвоюється інвентарний номер, який наносять на об'єкт і зазначають у первинних документах і реєстрах з обліку об'єктів основних засобів. Облік здійснюється також за видами основних засобів, місцями експлуатації їх, матеріально відповідальними особами .

Аналітичний облік основних засобів здійснюється в інвентарних картках (ОЗ-6), які відкривають на кожний інвентарний об'єкт або групу однотипних об'єктів, які мають однакову вартість, введені в експлуатацію в один час і перебувають в одному підрозділі підприємства (цеху). Інвентарні картки заповнюють на основі первинних документів з обліку руху основних засобів. У картках указують реквізити: номер картки і дату заповнення її, назву об'єкта, його інвентарний номер і коротку характеристику, первісну вартість, норму амортизаційних відрахувань, суму урахованого зносу на момент введення в експлуатацію, дані про вибуття об'єкта, його добудову, реконструкцію, проведені ремонти та ін. [6].

Підприємства, які мають незначну кількість основних засобів, можуть вести пооб'єктний облік їх в інвентарній книзі (у розрізі видів основних засобів і за місцями перебування їх). Інвентарні картки реєструють в описах (ОЗ-7), записи в яких здійснюються за видами основних засобів. Зареєстровані в опису картки вміщують у картотеку основних засобів, де їх групують за видами, а всередині видів - за місцями знаходження. Картки основних засобів, що не діють, групують окремо. Вибуття основних засобів зазначають у картці, яку вилучають з картотеки діючих об'єктів [49]. У місцях використання основних засобів (цехах, відділах) ведуть інвентарні списки основних засобів (ОЗ-9), де наводять короткі відомості про об'єкти, що перебувають в експлуатації. Облік руху основних засобів за їх видами (будівлі, споруди тощо) здійснюється у картці (ОЗ-8). За даними цієї картки складають оборотну відомість руху основних засобів, підсумки якої, звірені з даними синтетичного обліку, є підставою для складання звітності про наявність і рух основних засобів [6].

Таким чином, первинний облік основних засобів на підприємствах ведеться з використанням дев'яти типових форм документації. Із застосуванням вищевказаних форм на підприємстві можна прослідкувати рух основних засобів від їх придбання до продажу чи ліквідації. Кожному об'єкту основних засобів на підприємстві присвоюється окремий інвентарний номер, що дає змогу уникнути плутанини при проведенні інвентаризації.

Для наочного відображення операцій з обліку руху та наявності основних засобів на підприємстві було обрано ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст», яке розпочало свою роботу у 2000 році. Основна діяльність підприємства спрямована на виготовлення поліграфічної продукції і надання поліграфічних послуг.

Аналітичний облік основних засобів відображає технічну та економічну характеристики об'єкта, його місцезнаходження, первісну оцінку і переоцінку (індексацію), а також норму, амортизаційних відрахувань (норму зносу). В аналітичному обліку відображають усі зміни, що сталися за час експлуатації основних засобів.

Будь-яке надходження необоротних матеріальних активів на підприємство оформлюється первинним документом, який є носієм інформації про вартість, фізичні та інші характеристики об'єкта і є підставою для відображення його у системі рахунків бухгалтерського обліку.

В акті вказують найменування об'єкта основних засобів, рік спорудження або дату випуску, коротку характеристику об'єкта, його первісну вартість, присвоєний інвентарний номер, місце використання та інші відомості, необхідні для синтетичного та аналітичного обліку основних засобів.

Кожний об'єкт необоротних матеріальних активів зараховується до складу основних засобів або інших необоротних матеріальних активів на підставі «Акта приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів».

Під час зарахування окремих об'єктів та введення їх в експлуатацію акт оформлюється приймальною комісією в одному примірнику. Після оформлення акта він з доданою технічною документацією, що відноситься до даного об'єкта, передається до бухгалтерії підприємства.

На основі «Акта приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів», технічної та іншої документації бухгалтерією підприємства на даний об'єкт відкривається «Інвентарна карта обліку основних засобів».

Створені підприємством основні засоби зараховуються на баланс за первісною вартістю (п. 7 ПБО 7).

Первісна вартість основних засобів, створених господарським способом, складається з прямих матеріальних витрат, прямих витрат на оплату праці, загальновиробничих витрат, вартості послуг сторонніх організацій, амортизації будівельного обладнання та інших витрат, що складають первісну вартість згідно з п. 8 ПБО 7.

При створенні об'єкта основних засобів підрядним способом первісна вартість такого об'єкта насамперед складається з витрат на оплату вартості робіт (послуг), виконаних (наданих) підрядниками, та інших витрат, перелічених у п. 8 ПБО 7.

Самостійне виготовлення основних засобів на ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»: підприємство власними силами виготовило стелаж для складу готової продукції, який планує використовувати у власній діяльності.

Вартість використаних на виготовлення складського стелажу матеріалів становить 8000 грн. Заробітна плата з нарахуваннями ЄСВ працівників, які виготовляли стелаж – 1000 грн.

Собівартість роботи (включаючи амортизацію) використаного для виробництва стелажу становить 2000 грн. Виготовлений стелаж введено в експлуатацію.

Облік самостійно виготовленого стелажу для складу на підприємстві

ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» подано в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Самостійне виготовлення стелажу на підприємстві ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
		Дт	Кт	
1	2	3	4	5
1	Списано матеріали на виробництво стелажу	151	20	8000
2	Відображено зарплату працівників з нарахуваннями ЄСВ	151	65, 66	1000
3	Відображено собівартість роботи використаного устаткування	151	91	2000
4	Введено в експлуатацію виготовлений стелаж	104	151	11 000

Бухгалтерський облік витрат на виготовлення, спорудження, придбання інвентарних об'єктів основних засобів, реконструкцію, модернізацію, технічне переозброєння, а також витрат на розвідку (дорозвідку) та облаштування будь-яких запасів (родовищ) корисних копалин (по кожному кар'єру, шахті, свердловині) здійснюється на рахунку № 15 «Капітальні інвестиції».

Бухгалтерський облік зносу необоротних активів ведеться на пасивному рахунку № 13 «Знос необоротних активів», на якому відкрито субрахунки:

- 131 «Знос основних засобів».
- 132 «Знос інших необоротних матеріальних активів»
- 133 «Знос нематеріальних активів».

Нарахування зносу здійснюється за рахунок витрат виробництва (витрат обігу у торгівлі). Документами, що підтверджують право на списування нарахованого зносу на витрати, є «Акт введення в експлуатацію основних засобів».

Відображення в обліку прийняття в експлуатацію будівництва нового корпусу цеху: в січні 2016 року було заключено договір із ТОВ «Будтранс» на суму 200 000 грн. ПДВ – 40000 грн. За умовами договору необхідно

сплатити аванс на будівництво 1 поверху – 150 000 грн. Підрядчиками побудований і прийнятий за актами 03-1 в експлуатацію 1-й поверх будівлі. За будівництво 2-го поверху підрядчик надав рахунок на суму 120 000 грн.

В обліку дані операції відображаються наступними кореспонденціями (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Відображення в обліку операцій з прийняття в експлуатацію будівництва складського приміщення ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума
	Дт	Кт	
1. Сплата авансу підрядчику за будівництво складського приміщення	371	311	150 000
2. Відображено податковий кредит з ПДВ	641	644	25 000
3. Відображені витрати, пов'язані з будівництвом складського приміщення	151	631	125 000
4. Відображення ПДВ	644	361	25 000
5. Прийняття об'єкту у склад основних засобів	103	151	125 000
6. Списання авансу наданого постачальнику	631	371	150 000
7. Виставлений рахунок підрядчиком на будівництво	151	631	120 000
8. Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631	20 000
9. Оприбутковано у склад основних засобів складське приміщення	103	151	100 000
10. Оплачено рахунок постачальника	631	311	120 000

Однією з умов ліквідації основних фондів за власною ініціативою є їхній фізичний або моральний знос, у результаті якого об'єкти стають непридатними до подальшої експлуатації або їх використання на підприємстві стає економічно недоцільним. У цих випадках підприємство може прийняти рішення про ліквідацію об'єктів основних засобів за власною ініціативою.

Першим кроком у процесі ліквідації основних засобів є визначення причин виникнення непридатності основних засобів до подальшого використання, неможливості або неефективності ремонту. Для цих цілей, а

також для документального оформлення списання таких основних засобів з балансу підприємства за наказом керівника створюється постійно діюча комісія.

До складу комісії, як правило, входять головний інженер або заступник керівника підприємства (голова комісії), керівник відповідного структурного підрозділу, головний бухгалтер або його заступник, особа, на яку покладена відповідальність за збереження основних засобів. Комісія здійснює огляд об'єкта, що підлягає списанню, використовуючи для цього необхідну документацію, дані бухгалтерського обліку, встановлює його непридатність до подальшого використання і конкретні причини списання об'єкта, визначає можливість використання окремих вузлів, деталей, матеріалів, отриманих від демонтажу об'єкта, і оцінює їх тощо.

За результатами проведених заходів комісія складає акт списання основних засобів (ф. № 03-3 або № 03-4) у двох примірниках, що підписуються членами комісії, головним бухгалтером і затверджуються керівником підприємства [30].

До зазначених документів додається інвентарна картка обліку основних засобів (ф. № 03-6), у якій відображаються відповідні записи про вибуття, а також виконуються певні помітки в описі інвентарних карток з обліку основних засобів (ф. № 03-7), картці обліку руху основних засобів (ф. № 03-8), інвентарному списку основних засобів (ф. № 03-9).

Внаслідок морального та фізичного зносу підприємство ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» ліквідує комп'ютер первісною вартістю 5000 грн., знос – 4300 грн.

Витрати на ліквідацію (зарплата з нарахуваннями ЄСВ працівників) становлять 200 грн.

Від ліквідації отримано запаси, які можуть бути використані на підприємстві, в оцінці можливого використання 300 грн. Відображення в обліку ліквідації комп'ютера з ініціативи підприємства внаслідок морального та фізичного зносу подано в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Ліквідація комп'ютера з ініціативи підприємства внаслідок морального
та фізичного зносу

№ з/п	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
		Дт	Кт	
1	2	3	4	5
1	Списано знос ліквідованого комп'ютера	13	10	4300
2	Віднесено до витрат залишкову вартість комп'ютера	976	10	700
3	Понесено витрати на ліквідацію (зарплата з нарахуваннями ЄСВ працівників)	976	65, 66	200
4	Оприбутковано запаси, отримані від ліквідації	20	746	300

Оприбуткування таких цінностей здійснюється на підставі акта про прийом матеріальних цінностей, у якому обов'язково повинна бути визначена їхня вартість.

Як правило, після ліквідації основних засобів у розпорядженні підприємства залишаються різні матеріальні цінності (запасні частини тощо), що обов'язково повинні бути зараховані на баланс підприємства.

2.3 Організаційний аспект обліку амортизації на підприємстві

Важливе значення має відтворення основних засобів як процес їх виробничого використання, зносу, амортизації, підтримки в робочому стані через здійснення ремонтів і відновлення. Особливо важливе значення в механізмі відтворення основних засобів має амортизація, оскільки вона, з одного боку, є елементом виробничих витрат, що включається до собівартості продукції, а з іншого – є джерелом коштів для реновації (відновлення) основного засобу часто на якісно новій основі. Водночас вона відображає специфіку руху його вартості й розглядається як важливий важіль управління процесом відтворення.

Для підприємств амортизаційні відрахування є головним джерелом інвестицій і часткового поповнення обігових коштів.

Йдеться не про просте відтворення наявних основних засобів, а про регулярну зміну їхньої активної частини – базового технологічного обладнання, яке в кінцевому підсумку визначає витрати виробництва й конкурентоспроможність продукції.

За правильного використання амортизаційні відрахування могли б стати підвалиною для науково-технічного та інноваційного розвитку.

У світовій практиці на амортизацію припадає 60–70% інвестицій в основний капітал. В Україні роль амортизації нині різко ослаблена. В економічній літературі виділяють три головні причини ослаблення ролі амортизації в Україні: неадекватність індексації основних засобів; високі нормативні терміни служби основних засобів; недостатнє застосування прискореної амортизації [37].

В умовах інтеграційних процесів сучасну методику амортизаційних нарахувань доцільно удосконалювати, наближувати параметри української амортизаційної політики до світової практики.

Амортизація – це процес відшкодування зношування основних засобів, інших необоротних матеріальних та нематеріальних активів, пов'язаний з поступовим перенесенням їх вартості на новостворювану продукцію, роботи або послуги. Згідно з П(с)БО 7 «Основні засоби», знос основних засобів – сума амортизації об'єкта основних засобів з початку його корисного використання.

Вартість, яка амортизується, – первісна або переоцінена вартість необоротних активів за вирахуванням їх ліквідаційної вартості.

Ліквідаційна вартість – сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією).

Для узагальнення інформації про нараховану амортизацію та

індексацію зносу необоротних активів, що підлягають амортизації, передбачено пасивний контрактивний рахунок 13 «Знос (амортизація) необоротних активів».

За кредитом рахунку 13 відображається нарахування амортизації необоротних активів, а за дебетом її зменшення. Узагальнення інформації про суму зносу тих необоротних активів, облік яких ведеться на рахунку 10 «Основні засоби», відображається на субрахунку 131 «Знос основних засобів», а узагальнення інформації про суму зносу тих необоротних активів, облік яких ведеться на рахунку 11 «Інші необоротні матеріальні активи», здійснюється на субрахунку 132 «Знос інших необоротних матеріальних активів».

Аналітичний облік за рахунком 13 ведеться відповідно за видами основних засобів та інших необоротних матеріальних активів.

Норми амортизації встановлені окремо для податкового і фінансового обліку.

У фінансовому обліку для нарахування амортизації може застосовуватись будь-який із методів, що визначений П(с)БО 7.

Згідно з П(с)БО 7 підприємства можуть застосовувати наступні методи нарахування амортизації за основними засобами:

– прямолінійний, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на очікуваний період часу використання об'єкта основних засобів;

– зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації.

Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість;

– прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітнього року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи із строку корисного використання об'єкта, і подвоюється;

– кумулятивний, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця очікуваного строку використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання;

– виробничий, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів [23].

Підприємство використовує прямолінійний метод нарахування амортизації та виробничий метод.

ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» придбало виробниче устаткування початковою вартістю 330000 грн. Загальний розрахунковий обсяг виробництва визначений підприємством у розмірі 1600000 од.

Ліквідаційна вартість устаткування після його експлуатації за попередньою оцінкою може скласти 10000 грн. Очікуваний термін корисного використання складає 4 роки.

Прямолінійний метод нарахування амортизації.

Цей метод передбачає рівномірне списання (розподіл) вартості об'єкта основних засобів, що амортизується, протягом строку його експлуатації. Щорічні амортизаційні відрахування визначаються діленням вартості, яка амортизується, на очікуваний період часу використання об'єкта основних засобів (формула 2.1):

$$\text{Амортизаційні відрахування} = \frac{\text{Первісна вартість} - \text{Ліквідаційна вартість}}{\text{Строк корисного використання}} \quad (2.1)$$

Амортизаційні відрахування за рік = $(330\,000 - 10\,000)/4 = 80\,000$ грн.

Відображення в обліку нарахування амортизації протягом терміну корисного використання прямолінійним методом подано в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Нарахування амортизації протягом терміну корисного використання
прямолінійним методом

Рік	Амортизаційні відрахування	Накопичена амортизація	Залишкова вартість
2015	80 000	80 000	250 000
2016	80 000	160 000	170 000
2017	80 000	240 000	90 000
2018	80 000	320 000	10 000

Місячна сума амортизації визначається діленням річної суми амортизації на 12.

Місячна сума амортизації = $80\,000 / 12 = 6\,667$ грн.

Прямолінійний метод нарахування амортизації застосовується для тих об'єктів основних засобів, які протягом всього строку експлуатації виконують приблизно постійний обсяг робіт.

Завдяки рівномірності розподілу суми амортизації між обліковими періодами при використанні цього методу забезпечується зіставність собівартості продукції з доходом від її реалізації. Але даний метод не враховує вплив таких факторів:

- моральний знос об'єкта;
- виробничу потужність основних засобів у різні роки експлуатації;
- збільшення витрат на ремонт в останні роки експлуатації об'єкта основних засобів.

Виробничий метод нарахування амортизації.

За цим методом місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

$$\text{Амортизаційні відрахування} = \text{Фактичний обсяг продукції} \times \text{Виробнича ставка амортизації} \quad (2.2)$$

$$\text{Виробнича ставка амортизації} = \frac{\text{Первісна вартість} - \text{Ліквідаційна вартість}}{\text{Загальний розрахунковий обсяг виробництва}} \quad (2.3)$$

Виробнича ставка амортизації = $(330\,000 - 10\,000) / 1\,600\,000 = 0,2$ грн./од.

Розрахунок амортизаційних відрахувань за рік наведено у таблиці 2.10. Для розрахунку суми амортизаційних відрахувань за місяць використовують дані про фактичний обсяг продукції (робіт, послуг) за місяць.

Таблиця 2.9

Нарахування амортизації виробничим методом на підприємстві ТОВ
«Видавничий будинок «Кераміст»

Рік	Фактичний обсяг виробництва	Амортизаційні відрахування	Накопичена амортизація	Залишкова вартість
1	2	3	4	5
2014	320 000	$320\,000 \times 0,2 = 64\,000$	64 000	266 000
2015	400 000	$400\,000 \times 0,2 = 80\,000$	144 000	186 000
2016	350 000	$350\,000 \times 0,2 = 70\,000$	214 000	116 000
2017	280 000	$280\,000 \times 0,2 = 56\,000$	270 000	60 000
2018	250 000	$250\,000 \times 0,2 = 50\,000$	320 000	10 000

Виробничий метод нарахування амортизації доцільно використовувати для основних засобів, знос яких в основному залежить від інтенсивності їх використання, або для основних засобів, які можуть самостійно виконувати

визначений обсяг робіт .

Підприємство для фінансового обліку може також застосовувати норми і методи нарахування амортизації основних засобів, передбачені податковим законодавством.

Нарахування амортизації у фінансовому обліку проводиться щомісяця. Підприємства з сезонним характером виробництва річну суму амортизації нараховують протягом періоду роботи підприємства у звітному році [45].

Місячна сума амортизації при застосуванні методів зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, прямолінійного та кумулятивного визначається діленням річної суми амортизації на 12.

Нарахування амортизації починається з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання.

Нарахування амортизації припиняється, починаючи з місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів.

В процесі функціонування основні виробничі засоби поступово зношуються. Розрізняють фізичний і моральний знос засобів праці.

Фізичний знос – це поступова втрата основними засобами своїх первісних техніко-експлуатаційних якостей внаслідок використання їх у виробництві (перша форма), а також від бездіяльності під впливом сил природи (корозія металів, вивітрювання та ін.) і надзвичайних обставин (друга форма).

Моральний знос – це передчасне знецінення об'єктів основних засобів під впливом науково-технічного прогресу ще задовго до їх повного фізичного зносу. Розрізняють дві форми морального зносу. Перша форма проявляється в знеціненні вже існуючих серійно виготовлених об'єктів основних засобів в результаті зниження витрат на їх виробництво в сучасних умовах під впливом науково-технічного прогресу. Друга форма морального

зносу проявляється у частковій втраті основними засобами своєї вартості внаслідок появи більш продуктивних і досконалих засобів праці.

На фізичне зношення основних засобів впливають такі чинники:

- якість виготовлених об'єктів основних засобів та його комплектуючих;
- особливості експлуатації основних засобів (ступінь завантаження; якість та регулярність проведення технічного огляду, ремонтів);
- захищеність від сил природи та зовнішніх факторів – температура, вологість, атмосферні опади);
- рівень кваліфікації працівників-експлуатаційників і ремонтників, їх ставлення до своїх обов'язків тощо.

Для оцінки технічного стану основних засобів визначаються коефіцієнти зносу та придатності [41].

Для спрямування амортизаційних відрахувань за призначенням, тобто на фінансування відтворення основних засобів, на нашу думку, доцільно розробити та реалізувати цілісну амортизаційну політику. Для конкретизації складових елементів такої політики необхідно: чітко виокремити функції і завдання, що повинні виконуватись, та проблеми, які мають вирішуватись; розмежувати чинники, на які підприємство здатне впливати в ході амортизаційної політики.

Розглянемо основні чинники та їх вплив на амортизаційну політику підприємства, головне завдання якої полягає в забезпеченні відтворення на розширеній основі. Метод амортизації та строк корисного використання основних засобів теоретично підприємство має можливість обирати, виходячи із власного бачення завдань амортизаційної політики, ситуації на ринку, галузевих особливостей. На строк корисного використання основних засобів згідно з п. 24 П(С)БО 7 впливає: очікуване використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності, фізичний та моральний знос, що передбачається; правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта й інші фактори. Однак норми амортизації та

мінімальні строки корисного використання в розрізі груп основних засобів чітко визначено Податковим кодексом, а це означає, що «свобода» з цих питань має декларативний характер. Хоча мінімальні строки корисного використання є такими, що сприяють нормальним темпам оновлення основних засобів. На практиці підприємства в обліковій політиці зазначають дещо інші строки.

Серед важливих економічних аспектів побудови виробничо-господарської діяльності виробництва в умовах динамічних змін суттєвого коригування потребує методика побудови процесів амортизації основних засобів виробничих і господарських структур.

Можливість багатоваріантного підходу до побудови процесу амортизації кожного окремого об'єкта основних засобів підприємств відкривають перед власниками та менеджерами підприємницьких структур широкі можливості до закладання ще на етапах їх створення доцільних варіантів побудови процесу амортизації всієї сукупності основних засобів підприємства, яке у тривалому (стратегічному) періоді часу забезпечує певний значний економічний результат. Останнє означає максимізацію сукупного ефекту за весь тривалий період від величин періодичних чистих прибутків та податкових пільг за рахунок амортизації. Проектування підприємницької діяльності та структур повинно передбачати не тільки визначення доцільного складу основних засобів, а й формування ефективного варіанту побудови процесу їх амортизації [28].

Дотримання визначеної процедури дозволить оптимізувати протікання амортизаційних процесів та максимізує віддачу від проведення амортизаційної політики підприємства.

Таким чином, на основі вищевикладених положень та наведених результатів дослідження, можна зробити висновок, що традиційні для вітчизняної практики господарювання теоретичні уявлення і практичні підходи до побудови процесів амортизації основних засобів на підприємствах були напрацьовані за тривалий період централізованої

економіки та відображали її логіку, що й спровокувало певну ізоляцію від сучасних тенденцій економічного розвитку.

Крім того, поліпшення використання основних засобів на рівні підприємства можна досягти шляхом звільнення підприємства від зайвого обладнання, машин та інших основних засобів; своєчасного і якісного проведення планово-попереджувальних ремонтів; підвищення рівня кваліфікації обслуговуючого персоналу; підвищення рівня механізації та автоматизації; впровадження нових технологій.

Об'єктом амортизації є вартість основних засобів (окрім вартості земельних ділянок, природних ресурсів і капітальних інвестицій). Нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється підприємством при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс), і призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації.

Оскільки моменти надходження основних засобів на підприємство та введення їх в експлуатацію після доведення до робочого стану не завжди співпадають, можна говорити про те, що не нарахування у цей проміжок часу амортизації на такі засоби є аргументованим, оскільки непрацюючі основні засоби чи інші необоротні матеріальні активи не приносять підприємству жодної економічної вигоди.

Вибір оптимального методу нарахування амортизації для кожного конкретного об'єкта основних засобів є головною складовою формування амортизаційної політики підприємства. Але метод амортизації, хоча і впливає істотно на її розмір, характеризує якісний бік процесу розподілу. Не менш важливим в амортизаційній політиці, насамперед для бухгалтера, є кількісний критерій амортизації. Таким критерієм можна вважати відносний розмір амортизації, виражений нормою амортизації, яка залежить в основному від 4-ох факторів:

- вартості об'єкта основних засобів;

- ліквідаційної вартості;
- строку корисного використання;
- методу нарахування амортизації [2].

Для покращення показників ефективності і фінансових результатів роботи підприємства нами розроблений алгоритм процесу формування амортизаційної політики на підприємстві (рис. 2.1).

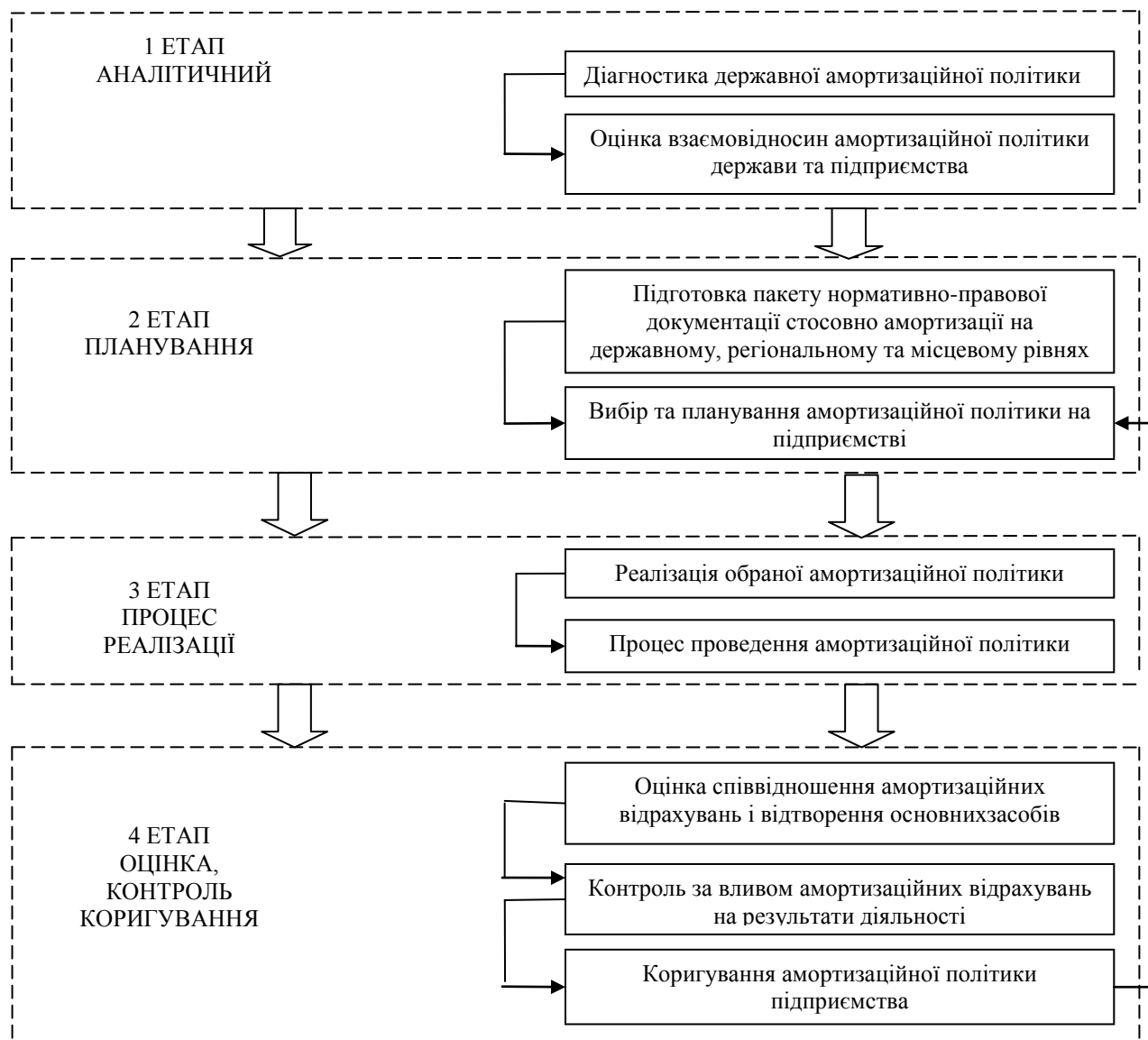

Рис. 2.1 Пропонований алгоритм процесу формування амортизаційної політики підприємства на підприємстві

Даний підхід, на відміну від існуючих, базується на врахуванні

взаємозв'язку завдань амортизаційної політики на макро- і мікрорівнях, що дозволяє підприємству оцінити вплив амортизаційних відрахувань на ефективність діяльності підприємства.

3 ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ НАЯВНОСТІ РУХУ І ТЕХНІЧНОГО СТАНУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ БУДИНОК «КЕРАМІСТ»

3.1 Оцінка забезпеченості підприємства основними засобами

Основні засоби служать матеріально - технічною базою виробництва, фундаментом його вдосконалення і розвитку. Цей процес відбувається шляхом нарощування потенціалу основних засобів і через підвищення ефективності їх використання.

З метою забезпечення ефективного використання та управління основними засобами підприємств, виділяють їхню структуру за кваліфікаційними ознаками.

З цією умовою основні засоби підприємств групують за такими ознаками: за належністю, ступенем використання у виробничо-господарській діяльності, галузевою структурою функціональним призначенням і натурально-речовим складом. Внаслідок морального і фізичного старіння устаткування, що зменшує ефективність його використання та можливість конверсії.

Тому економічно виправданим є збільшення часу роботи устаткування, повне завантаження наявного його парку, кваліфікований догляд за його роботою. Від оснащення підприємства основними засобами й ефективного їх використання, передусім від ефективного використання основних виробничих засобів, вирішальною мірою залежить обсяг виробництва товарів і послуг, пов'язані з ним кінцеві результати діяльності підприємства та рівень економічної безпеки.

Мета фінансового аналізу - визначити забезпечення основними засобами за умови найбільш інтенсивного їх використання та пошуку

резервів підвищення їх віддачі і, як наслідок, підвищення рівня економічної безпеки.

Аналіз починається з вивчення динаміки обсягу, складу та структури основних засобів за їхніми класифікаційними ознаками:

- промислово - виробничі;
- виробничі засоби інших галузей;
- невиробничі основні засоби.

Основними напрямками аналізу стану та ефективності використання основних засобів є:

- визначення забезпеченості підприємства та його структурних підрозділів основними засобами, відповідність їх складу, структури та технічного рівня виробничій потребі;
- оцінка технічного стану основних засобів, зокрема їх активної частини; визначення ефективності використання основних засобів за узагальнюючими показниками та впливу факторів на зміну цих показників;
- аналіз ефективності використання наявного парку устаткування за часом і за потужністю, виявлення їхнього впливу на випуск продукції;
- виявлення резервів підвищення фондівіддачі, збільшення обсягу продукції та прибутку за рахунок поліпшення використання основних засобів. У ході аналізу визначають зміну структури під впливом комплексної механізації та автоматизації виробництва, впровадження нової технології [51].

Розглянемо вертикальний та горизонтальний аналіз основних засобів за 2017 та 2018 роки. Структурно-динамічний аналіз основних засобів ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» наведено в табл. 3.1.

За даними таблиці 3.1 слід відмітити, що за аналізований період вартість основних засобів зменшилась на 21519 грн. Це було спричинено зменшенням вартості усіх структурних компонентів, окрім інструментів та приладів.

Позитивним слід відмітити незначний приріст інструментів та

приладів. Їх вартість в 2017 році становила 10713 грн і збільшилась на 4,92% (527 грн). В 2018 році їх вартість склала 11240 грн.

Таблиця 3.1

Аналіз структури основних засобів підприємства за 2017 – 2018 рр.,
тис. грн.

Показник	Сума, грн		% структури		Відхилення		
	2017	2018	2017	2018	абс., тис. грн	Тр.,%	Структурне %
Будинки та споруди	149519	139854	63,766	65,671	-9665	-7,5	+1,905
Машини та обладнання	71889	60445	30,659	28,383	-11444	-15,2	-2,276
Транспортні засоби	2190	1259	0,934	0,591	-931	-42,9	-0,343
Інструменти та прилади	10713	11240	4,569	5,278	+527	+4,92	+0,709
Малоцінні необоротні матеріальні активи	168	163	0,072	0,077	-5	-2,0	+0,005
Всього	234482	212963	100,00	100,00	-21519	-9,2	-

Зменшення вартості основних засобів відбулось за рахунок зменшення вартості наступних структурних компонентів:

- будинки та споруди – 9665 тис. грн (7,5%);
- машина та обладнання – 11444 тис. грн (15,2%);
- транспортні засоби – 931 тис. грн (42,9%);
- малоцінні необоротні матеріальні активи – 5 тис. грн (2,0%).

Таким чином, найбільшою мірою на зменшення вартості основних засобів вплинуло зменшення вартості будинків та споруд і машин та обладнання.

Структурні зрушення основних засобів за 2017 та 2018 роки можна охарактеризувати таким чином .

- збільшення частки будинків та споруд на 1,905%;
- зменшення частки машин та обладнання на 2,276%;
- незначне зменшення частки транспортних засобів на 0,343%;
- незначне збільшення частки інструментів та приладів на 0,709%;

– незначне збільшення частки малоцінних необоротних матеріальних активів на 0,005%.

Структурні зрушення основних засобів наведені на рисунку 3.1.

Отже, слід відмітити значну частку основних засобів в структурі необоротних активів. Стратегія виробничого процесу підприємства ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» направлена на збільшення обсягів виробництва за рахунок основних засобів.

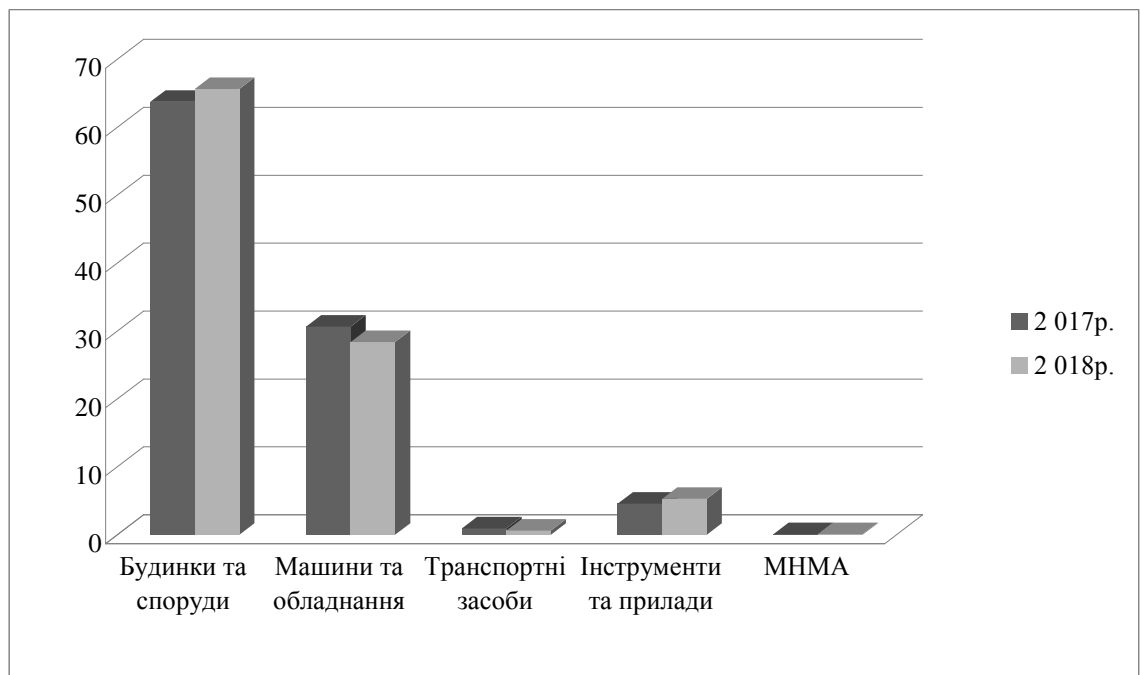

Рис. 3.1 Структура основних засобів ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» за 2017 – 2018 рр.

Для забезпечення відтворення основних засобів важливе значення має вивчення їхнього руху, стану та оновлення. У процесі виробництва основні засоби зношуються фізично і старіють морально. Тому стан, використання і оновлення основних засобів є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства

Аналізу технічного стану основних засобів підприємства наведений в таблиці 3.2.

Коефіцієнт зносу характеризує частку вартості основних засобів, що її

списано на витрати виробництва в попередніх періодах.

Таблиця 3.2

Аналіз технічного стану основних засобів ТОВ «Видавничий будинок
«Кераміст» за 2018 р.

Показник	На поч. 2018 року	На кін. 2018 року	Відхилення	
			абс.	%
Первісна вартість, тис. грн	785954	742408	-43546	-5,54
Знос, тис. грн	551472	529445	-22027	-3,99
Залишкова вартість, тис. грн.	234482	212963	-21519	-9,10
$K_{\text{знос}}$	0,7	0,71	+0,01	—
$K_{\text{придатності}}$	0,3	0,29	-0,01	—

Коефіцієнт зносу розраховується за формулою 3.1:

$$K_{\text{знос}} = \frac{\text{Сума зносу ОЗ}}{\text{Балансова (первісна) вартість ОЗ}} \quad (3.1)$$

Коефіцієнт придатності показує, яка частина основних засобів придатна для експлуатації в процесі господарської діяльності. Коефіцієнт придатності розраховується за формулою 3.2:

$$K_{\text{придатності}} = \frac{\text{Залишкова вартість ОЗ}}{\text{Балансова (первісна) вартість ОЗ}} \quad (3.2)$$

$$K \text{ зносу поч.} = 551472/785954 = 0,7$$

$$K \text{ зносу кін.} = 529445/742408 = 0,71$$

$$K \text{ прид, поч.} = 234482/785954 = 0,3$$

$$K \text{ прид. кін.} = 212963/742408 = 0,29$$

На початок 2018 року первісна вартість основних засобів складала 785954 грн. За звітний рік їх вартість зменшилась на 5,54% і склала 742408 грн. Вартість зношеної частини основних засобів на початок звітного періоду - 551472 грн, на кінець - 529445 грн, тобто вартість зносу за звітний рік

зменшилась на 3,99%.

За допомогою даних аналізу технічного стану можна сказати, що розрахунки вказують на дуже високу зношеність основних засобів підприємства, причому на кінець звітної періоду вона збільшується. Так, на початок 2018 року зношеність основних засобів становила 70% і за звітний рік вона зросла на 1%. Таким чином, на кінець звітної періоду 71% вартості основних засобів було перенесено на виробництво готової продукції.

Коефіцієнт придатності основних засобів вказує на те, що знижується вартість придатних у виробництві основних засобів. На початок звітної періоду 30% основних засобів могло використовуватись у виробництві, на кінець вартість основних засобів придатних до експлуатації знизилась на 1% і склала 29%.

Таким чином, можна сказати, що технічний процес виробництва забезпечений на низькому рівні, оскільки на кінець 2018 року на ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» лише 29% основних засобів придатні до експлуатації. Крім того, спостерігається тенденція в зменшенні частки придатних основних засобів.

Проаналізуємо технічний стан активної частини основних засобів в розрізі статей машини та обладнання й інструменти та прилади, оскільки вони складають активну частину основних засобів, що беруть безпосередню участь у виробничому процесі.

Аналіз активної частини основних засобів наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Аналіз технічного стану активної частини основних засобів ТОВ
«Видавничий будинок «Кераміст» за 2018 р.

Показник	На поч. 2018р.	На кін.2018р.	Відхилення	
			абсолютне	%
1	2	3	4	5
Машини та обладнання				
Первісна вартість	362135	348214	-13921	96,16
Знос	290246	284769	-5477	98,11

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5
Залишкова вартість	71889	63445	-8444	88,25
К зносу	0,8	0,82	–	–
К придатності	0,2	0,8	–	–
Інструменти та прилади				
Первісна вартість	31142	32038	896	102,88
Знос	20429	20798	369	101,81
Залишкова вартість	10713	11240	527	104,92
К зносу	0,7	0,65	–	–
К придатності	0,3	0,35	–	–

Розрахувавши коефіцієнти зносу статей активної частини, можна сказати, що на початок 2018 року на виробництво готової продукції було перенесено 80% вартості машин та устаткування та 70% вартості інструментів та приладів.

За звітний рік зношеність машин та обладнання зросла на 2% і склала 82%. Слід відмітити, що зношеність інструментів та приладів за 2018 рік зменшилась на 5% і склала 65%.

Коефіцієнт придатності основних засобів вказує на те, що знижується вартість придатних у виробництві основних засобів. На початок звітнього періоду 20% машин і устаткування могло використовуватись у виробництві, на кінець їх вартість знизилась на 2% і склала 18%. Вартість придатних інструментів та приладів на початок 2018 року складала 30% і на кінець звітнього року зросла на 5%, тому на кінець 2018 року процент придатних до експлуатації інструментів та приладів склав 35%.

Аналіз технічного стану основних засобів показав, що їх зношеність занадто висока й потребує оновлення, оскільки не забезпечує повною мірою безпечної експлуатації та повноцінний виробничий процес.

Проаналізуємо відтворення основних засобів підприємства за 2018 рік в поділі на промислові і непромислові основні засоби. Аналіз проведемо на основі таблиці 3.4.

З даних таблиці видно, що основні засоби за звітний рік зменшились на

21519 грн, тобто на 9,18%, у тому числі: промислові засоби зменшились на 20176 грн (9,01%), а непромислові засоби зменшились на 1343 грн (12,34%).

Таблиця 3.4

Аналіз оновлення основних засобів ТОВ «Видавничий будинок
«Кераміст» у 2018 р.

Показник	Всього, тис. грн	В тому числі			
		Промислові ОЗ		Непромислові ОЗ	
		тис. грн.	%	тис. грн	%
Наявність ОЗ на поч.року	234482	224024	95,54	10458	4,46
Надійшло у звітному році, у т.ч.:	15230	15058	98,87	172	1,13
введення нових	9151	9103	99,48	48	0,52
Коефіцієнт оновлення,%	7,15	7,39	-	1,89	-
Вибуло у звітному році, в т.ч.:	58776	55185	93,89	3591	6,11
Ліквідовано	55660	52322	94,00	3348	6,01
Коефіцієнт вибуття,%	25,07	24,63	—	34,34	—
Наявність ОЗ на кінець року	212963	203848	95,72	9115	4,28
Зміни за рік	-21519	-20176	0,18	-1343	-0,18
Коефіцієнт приросту,%	-9,18	-9,01	—	-12,84	—

На початок 2018 року частка промислових основних засобів становила 95,54%, непромислових - 4,46%. Необхідно відзначити, що за рік структура основних засобів незначним чином змінилась. Частка промислових засобів збільшилась на 0,18%, що, в свою чергу, призвело до зменшення частки непромислових засобів на ту саму величину. На кінець 2018 року частка промислових основних засобів склала 95,72%, непромислових 4,28%.

Позитивним моментом у діяльності підприємства є перевищення вартості промислових основних засобів над непромисловими. Частка промислових засобів як на початок, так і на кінець звітнього періоду значно перевищує частку непромислових основних засобів.

Показниками відтворення основних засобів є коефіцієнт оновлення та коефіцієнт вибуття. Коефіцієнт оновлення показує, що за звітний рік на підприємстві було введено 7,15% основних засобів. Промислові основні засоби були оновлені на 7,39%, а непромислові основні засоби - на 1,89%.

Коефіцієнт вибуття основних засобів за звітний рік склав 25,07%. Частина промислових основних засобів зменшилась на 24,63%, а непромислових основних, фондів на – 34,34%.

Аналіз технічного стану активної частини показав, що зношеність активної частини дуже висока й машини та устаткування перш за все потребує оновлення, оскільки вона бере безпосередню участь в виробництві. Аналіз відтворення активної частини основних засобів наведений в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Аналіз відтворення активної частини основних засобів ТОВ
«Видавничий будинок «Кераміст» у 2018 р.

Показник	Всього, тис. грн	В тому числі			
		Машини та обладнання		Інструменти та Прилади	
		тис.грн	%	тис. грн	%
Наявність активної частини ОЗ на поч. року	82602	71889	87,03	10713	12,97
Надійшло у звітному році, у т.ч.:	9458	6227	65,84	3231	34,16
введення нових	6895	4327	62,76	2568	37,24
Коефіцієнт оновлення,%	13,19	103	–	28,75	–
Вибуло у звітному році, в т.ч.:	8036	7233	90,01	803	9,99
Ліквідовано	7548	6985	92,54	563	7,46
Коефіцієнт вибуття, %	9,73	10,06	–	7,5	–
Наявність активної частини ОЗ на кінець року	71685	60445	84,32	11240	15,68
Зміни за рік	-10917	-11444	-2,71	527	2,71
Коефіцієнт приросту,%	-13,22	-15,92	–	4,92	–

Дані аналізу таблиці 3.5 показали, що вартість активної частини основних засобів зменшилась на 13,22%, що складає 10917 грн. Скорочення вартості активної частини було викликано тим, що вартість вибулих машин та обладнання значно перевищує вартість введених. За рік частина машин та обладнання скоротилась на 11444 грн. (15,92%). Позитивним слід відмітити незначний приріст частини інструментів та обладнання на 597 грн. (4,92%).

Значних змін в структурі активної частини не відбулось. Частка машин

та обладнання як на початок року, так і на кінець значно переважає частку інструментів та обладнання. На початок 2018 року частка машин та обладнання становила 87,03%, інструментів та приладів – 12,97%. За рік частка машин та обладнання зменшилась на 2,71% і склала 84,32%, а частка інструментів та приладів навпаки збільшилась на 2,71% і склала 15,68%.

Оновлення активної частини основних засобів відбувається повільними темпами. За рік біло оновлено лише 13,19% основних засобів активної частини. Частіша машин та обладнання була оновлена на 10,3%, інструменти та прилади – на 28,75%. Низький коефіцієнт оновлення може призвести до скорочення, виробництва, збільшення витрат на виробництво продукції.

Коефіцієнт вибуття активної частини склав 9,73%. За рік машин та обладнання вибуло 10,06%, інструментів та приладів – 7,5%.

Перевищення коефіцієнту вибуття над коефіцієнтом оновлення є дуже негативним явищем, особливо що стосується активної частини основних засобів, оскільки вона бере безпосередню участь у виробництві. Низькі коефіцієнти оновлення та зависокі коефіцієнти вибуття можуть призвести до скорочення, виробництва, збільшення витрат на виробництво продукції.

Крім того слід розглянути показники, що характеризують ступінь використання виробничої потужності. Аналіз інтенсивного та екстенсивного використання потенціалу підприємства наведений в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Показники екстенсивного та інтенсивного використання обладнання
ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» у 2018 р.

Показник	На поч. 2018 р.	На кін. 2018 р.	Відхилення	
			абсол.	Тр.,%
1	2	3	4	5
Обсяг виробленої продукції, тис. грн:	-	-		-
– за планом	4012,58	4691,25	+678,67	+16,91
– фактично	3904,73	4756,32	+801,59	+21,82
Відпрацьований час, тис. машино-годин				
– за планом	2895	3120	+225	+7,77
– фактично	2365	2675	+310	+13,11

Продовження табл. 3.6

1	2	3	4	5
Обсяг виробленої продукції за 1 машино-годину, грн:	–	–	–	–
– за планом	138,60	150,36	+11,76	+8,48
– фактично	167,22	177,81	+10,59	+6,33
Коефіцієнт екстенсивного використання	0,82	0,86	+0,04	–
Коефіцієнт інтенсивного використання	1,21	1,18	-0,03	–
Коефіцієнт інтегрального завантаження	0,99	1,01	+0,02	–

Згідно даних таблиці 3.6 розрахунки показують, що на кінець 2018 року спостерігається зростання обсягу виробленої продукції. На кінець 2018 року обсяг виробленої продукції зріс на 801,59 тис. грн. або 21,82%, а обсяг виробленої продукції за одну машино-годину за рік збільшився на 10,59 грн. або 6,33%.

Аналіз використання обладнання за часом свідчить, що на кінець 2018 року було відпрацьовано на 310 тис. машино-годин більше (13,11%), ніж на початок року. Коефіцієнт екстенсивного використання обладнання на початок року становив 0,82, на кінець – 0,86, тобто коефіцієнт збільшився на 0,04, тобто фактичний фонд роботи обладнання на 4% відхилився від запланованої величини.

Коефіцієнт інтенсивного завантаження обладнання на початок року становив 1,21, а на кінець – 1,18. За звітний рік коефіцієнт зменшився на 0,03, це свідчить про те, що фактичний обсяг виробленої продукції за одну машино-годину за рік зменшився на 3%.

Коефіцієнт інтегрального завантаження на початок 2018 року становив 0,99, а на кінець – 1,01. За звітний рік коефіцієнт збільшився на 0,02, що свідчить, що рівень використання обладнання збільшився на 2%.

Згідно проведеного аналізу приріст обсягу виробленої продукції був досягнутий за рахунок екстенсивного використання обладнання – підвищення коефіцієнту змінності роботи устаткування або скорочення простоїв устаткування.

Слід відмітити, що коефіцієнт вибуття значно випереджає коефіцієнт

оновлення. Для підприємства це негативне явище, оскільки основні засоби зменшуються, не встигаючи оновлюватись. Процес ліквідації або списання морально та фізично застарілого обладнання відбувається швидше, ніж оновлення основних засобів. Керівництву слід звернути увагу на оновлення промислових основних засобів, особливо активної їх частини. Низькі темпи оновлення основних засобів призводять до зменшення коефіцієнту придатності. Коефіцієнт придатності основних виробничих засобів зменшується внаслідок їх зношення, при цьому підприємство за останні роки не покращувало своєї матеріально-технічної бази внаслідок нестачі фінансових ресурсів.

Цей факт погіршує умови праці робітників, зменшує задоволеність працею, що є негативною тенденцією. Тому для забезпечення належного рівня економічної безпеки та ефективного використання потенціалу підприємства, слід оновлювати основні засоби для поліпшення виробничого процесу і збільшення обсягу продукції, що виготовляється.

3.2 Аналіз ефективності використання основних засобів

Діяльність підприємства нерозривно пов'язана з наявністю та використанням основних засобів, які повинні характеризуватися відповідним складом та структурою для здійснення процесу виробництва. Для забезпечення конкурентоспроможності підприємства та отримання необхідної величини прибутку необхідно здійснювати постійний аналіз ефективності використання основних засобів та досліджувати фактори, які впливають на цю зміну.

Показниками, які комплексно характеризують ефективність використання основних засобів є фондоддача та фондомісткість.

Розвиток підприємства, рівень і темпи виробництва продукції в значній

мірі залежать від ефективності використання основних засобів. Тому необхідно проаналізувати рівень ефективності використання основних засобів ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» (таблиця 3.7).

З таблиці 3.7 видно, що за звітний 2018 рік обсяг виробленої продукції збільшився на 851 590 грн.

В свою чергу, відбулось зменшення вартості основних засобів на 21 519 грн, в тому числі зменшилась і вартість активної частини основних засобів на 8 594 грн.

Таблиця 3.7

Аналіз ефективності використання основних засобів ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» у 2018 р.

Показник	На поч. 2018 р.	На кін, 2018 р.	Відхилення	
			абсолют	Гр.,%
Обсяг випущеної продукції, грн	3 904 730	4 756 320	+851590	+21,81
Середньорічна вартість ОЗ, грн, в т.ч.;	234 482	212 963	-21 519	-9,18
– вартість активної частини ОЗ, грн	71 889	63 295	-8 594	-11,95
Фондовіддача основних засобів	16,9	22,3	+5,4	+31,95
Фондомісткість основних засобів	0,059	0,044	-0,015	-25,42
Фондовіддача активної частини ОЗ	55,01	75,14	+20,13	+36,59
Фондомісткість активної частини ОЗ	0,018	0,013	-0,005	-27,78

Протягом року фондовіддача основних засобів збільшилась на 31,95%, відповідно фондомісткість зменшилась на 25,42%, що в свою чергу призвело до підвищення обсягу виробленої продукції на 21,81%.

На початок звітної періоду на 1 грн основних засобів було вироблено продукції на 16,9 грн. Позитивним є те, що за звітний період показник фондовіддачі зріс і склав 22,3 грн. Тобто на кінець 2018 року вартість виробленої продукції на 1 грн зросла на 5,4 грн.

Фондовіддача активної ж частини основних засобів на початок року становила 55,01 грн. За звітний рік цей показник збільшився на 36,59% і склав 75,14 грн. Тобто на кінець 2018 року вартість виробленої продукції на 1 грн зросла на 20,13 грн.

Фондомісткість основних засобів на початок звітної періоду дорівнювала 0,059 грн. Тобто на 1 грн. вартості виробленої продукції було перенесено 0,059 грн. вартості основних засобів. За звітний період фондомісткість ОЗ зменшилась і склала 0,044 грн. На кінець звітної періоду в 1 грн. виготовленої продукції містилось на 0,015 грн. менше затрачених коштів основних засобів.

На початок 2018 року в 1 грн. виробленої продукції містилось 0,018 грн. вартості активної частини основних засобів. За звітний рік показник фондомісткості активної частини основних засобів зменшився на 27,78% і склала 0,013 грн. Тобто на кінець звітної періоду в 1 грн. виготовленої продукції містилось на 0,005 грн. менше затрачених коштів основних засобів.

Згідно таблиці можна зробити наступний графік щодо порівняння фондовіддачі основних засобів та активної частини основних засобів (рис. 3.2).

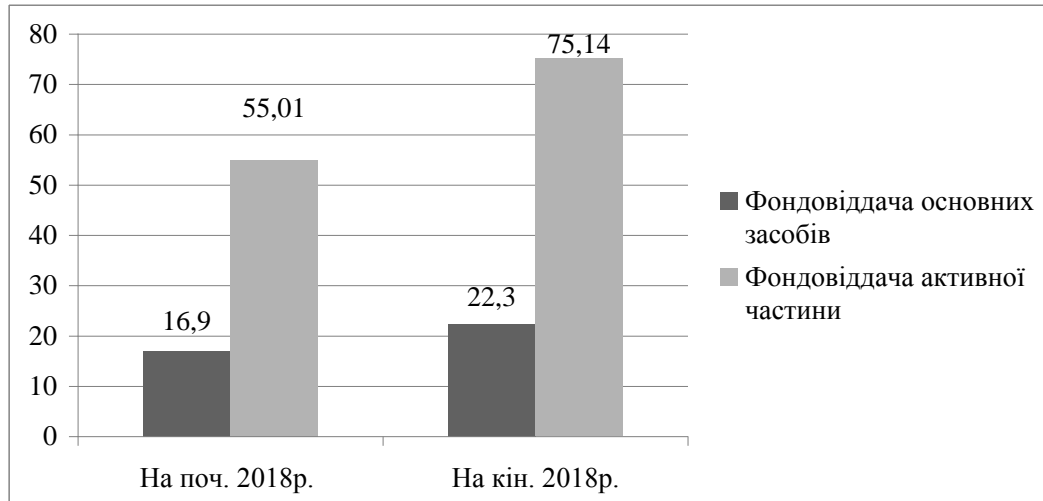

Рис. 3.2 Динаміка фондовіддачі основних засобів та активної частини основних засобів

Проаналізуємо на основі методу абсолютних різниць вплив фондовіддачі ОЗ та середньорічної вартості ОЗ на об'єм виробництва на базі двохфакторної мультиплікативної моделі (формула 3.3):

$$Q_{ВП} = \text{Середньорічна вартість ОЗ} \times \Phi B_{ОЗ} \quad (3.3)$$

$$Q_{ВП0} = 234482 \times 16,9 = 3\,954\,730$$

Вплив середньорічної вартості основних засобів на обсяг випущеної продукції: $(212963 - 234482) \times 16,9 = -363671,1$

Вплив фондівдачі основних засобів на обсяг випущеної продукції:
 $212963 \times (22,3 - 16,9) = 1\,150\,000,2$

$$Q_{ВП1} = 212963 \times 22,3 = 4\,749\,074,9$$

Крім того, $\Delta a\%$ та $\Delta b\%$.

$$\Delta a\% = (212963 - 234482) / 234482 = -0,0918 \text{ (-9,18\%)}$$

$$\Delta b\% = (22,3 - 16,9) / 16,9 = 0,3195 \text{ (31,95\%)}$$

За звітний період обсяг випущеної продукції збільшився на 21,81%, Таким чином, в результаті проведеного факторного аналізу було виявлено вплив 2 факторів на обсяг випуску таких як середньорічна вартість та фондівдача основних засобів.

Середньорічна вартість основних засобів негативно вплинула на обсяг виробленої продукції і призвела до зменшення обсягу продукції на 9,18%. Це, в свою чергу, призвело до зменшення обсягу виробленої продукції на 36367,1 грн.

За рахунок збільшення фондівдачі основних засобів відбулось збільшення обсягу випущеної продукції на 31,95%. За рахунок зростання цього фактору обсяг виробленої продукції зріс на 115000 грн.

Таким чином, для підвищення показників та обсягу виробленої продукції підприємству необхідно звертати увагу на основні засоби, а саме активної їх частини, оскільки вони беруть безпосередню участь у виробництві готової продукції, та постійно слідкувати за показниками їх ефективного використання.

Найзагальнішим показником, який характеризує ефективність використання всіх необоротних активів є їх рентабельність. Не менш важливим показником при визначенні ефективності необоротних активів є

рентабельність основних засобів.

Рентабельність показує скільки прибутку підприємством було отримано на 1 грн. засобів, зайнятих у виробництві.

Проаналізуємо аналіз рентабельності необоротних активів та основних засобів, в тому числі активної частини на основі таблиці 3.8.

Як бачимо, на кінець звітнього року результатом господарської діяльності підприємства ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» стало зростання прибутку, так як підприємство вийшло на нові ринки збуту, та покращило свої показники загалом по всім статтям, адже знаходиться на стадії швидкого розвитку.

Таблиця 3.8

Показники рентабельності необоротних активів та основних засобів, в тому числі їх активної частини у 2018 р.

Показник	На поч.2018 р.	На кін. 2018 р.	Відхилення	
			Абсолют.	Т пр.%
Прибуток	214 400	288 500	+74100	34,56
Середньорічна вартість необоротних активів	306 422	287 851	-18 571	-6,06
Середньорічна вартість ОЗ, в т.ч.:	234 482	212 963	-21 519	-9,18
– вартість активної частини ОЗ	82 602	71 685	-10 917	-13,22
Рентабельність необоротних активів	0,69	1,00	+0,31	+44,9
Рентабельність ОЗ	0,91	1,35	+0,44	+48,35
Рентабельність активної частини ОЗ	2,59	4,02	+1,43	+55,60

Позитивним слід відмітити ріст прибутку, що за звітний період збільшився на 74100 грн., а саме на 34,56 %.

Середньорічна вартість основних засобів зменшилась на 6,06 %, а саме на 18 571 грн. Показник вартості активної частини основних засобів зменшився на 13,22% і на кінець року складає 71 685 грн.

Згідно таблиці можна побачити динаміку рентабельності основних засобів на підприємстві ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст». Графічно це представлено на рисунку 3.3.

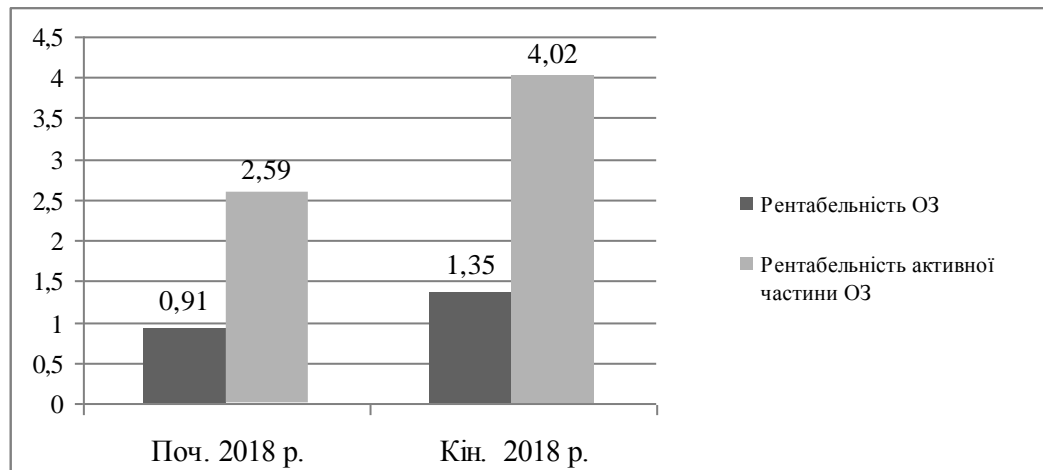

Рис. 3.3 Динаміка показників рентабельності на підприємстві

На початок року на підприємстві ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» показники рентабельності були більш низькі, порівнюючи з кінцем року, а саме рентабельність основних засобів підвищилась на 0,31 і склала 1,0. Тобто, на кінець звітнього року на 1 грн, вкладену в основні засоби, підприємство отримувало прибуток в розмірі 1 грн. Рентабельність активної частини основних засобів на кінець звітнього періоду склала 4,02 тобто на кінець, 2018 року на 1 грн активної частини основних засобів підприємство отримало прибуток більше на 3,02грн.

3.3 Шляхи удосконалення використання основних засобів

Будь-який виробничий процес може здійснюватися лише за допомогою певних машин і обладнання, які розташовуються в відповідних приміщеннях. Матеріальною основою цього процесу виступають, насамперед, засоби праці, які характеризують технічний та економічний рівень розвитку суспільства і конкретного підприємства та виступають необхідним елементом виробництва, обігу та надання послуг.

На підприємствах сукупність застосовуваних засобів праці набуває економічної форми основних засобів. Ринкова система управління потребує більш комплексної інформації щодо наявних основних засобів. Практична діяльність підприємств свідчить, що облік основних засобів ще більше ускладнився.

Успішність управління основними засобами підприємства можна розглядати з позиції ефективності їхнього використання в господарському обороті. Через те, що основні засоби експлуатуються тривалий час, вони поступово втрачають свою вартість за рахунок фізичного та морального зношування, а перенесення вартості основних засобів на продукцію, що виготовляється, виконувані роботи, надавані послуги відбувається за рахунок нарахування амортизації. Тут слід звернути увагу на цільове використання амортизаційних потоків, які формуються в результаті виробничої діяльності.

Ефективність основних засобів – це результат у вигляді отриманого ефекту, що співвідноситься з витраченими ресурсами. Підвищення ефективності полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку продуктивних сил у порівнянні з витратами праці, використаними на створення суспільного продукту. Від ефективності використання залежать темпи зростання продуктивності праці, обсягів виробництва, поліпшення якості промислової продукції та інших показників.

Для того щоб фірма була найприбутковішою, необхідно звернутися до кількісного та якісного вдосконалення основних виробничих засобів, але одним із найважливіших факторів удосконалення виробництва залишається підвищення ефективності вже існуючих засобів праці, при цьому економічно виправданими є збільшення часу роботи устаткування, його повне завантаження, кваліфікований догляд і ремонт.

Основними шляхами підвищення ефективності використання основних засобів, зокрема її основного показника – фондівіддачі, є збільшення обсягу реалізації продукції за рахунок більш інтенсивного їх використання і зниження середньорічної вартості цих фондів за рахунок ліквідації зношених,

малопродуктивних та не використовуваних у процесі діяльності підприємства основних засобів. Однією з головних умов підвищення ефективності використання основних засобів та їх відновлення є оптимальність термінів експлуатації основних фондів і, передусім, активної їх частини, відповідно до первинного технологічного призначення.

Скорочення термінів експлуатації основних засобів, з одного боку, уможливорює прискорення їх оновлення, зменшення морального старіння, зниження ремонтно-експлуатаційних витрат, а з іншого – зумовлює зростання собівартості продукції за рахунок амортизаційних сум.

Інтенсивне використання основних фондів підвищується через технічне вдосконалення засобів праці та технології виробництва, скорочення строків досягнення проектної продуктивності техніки, вдосконалення наукової організації праці, виробництва й управління, підвищення кваліфікації та професійної майстерності працівників.

Досить значними резервами кращого екстенсивного та інтенсивного використання основних засобів є вдосконалення структури основних виробничих засобів. Оскільки збільшення товарообігу досягається тільки у магазинах та складах, то важливо підвищувати їх частку в загальному обсязі основних фондів. Збільшення основних засобів на допоміжних ланках підприємства веде до зростання фондомісткості продукції, оскільки безпосередньо обсяги товарообігу не збільшують, але і без пасивної їх частки неможлива діяльність підприємства. Основні засоби створюють необхідні умови для науково-технічного прогресу як фактора розвитку народного господарства і соціального розвитку суспільства.

Збільшення обсягу виробничих основних засобів та вдосконалення їх якісного складу виступають передумовою поліпшення умов праці й підвищення її продуктивності. Зростання основних виробничих засобів та їх удосконалення є головною метою розвитку господарства.

Основними напрямками підвищення ефективності використання основних засобів, зокрема її основного показника – фондівіддачі – є:

– збільшення обсягу реалізації продукції за рахунок більш інтенсивного їх використання і зниження середньорічної вартості цих засобів за рахунок ліквідації зношених, малопродуктивних та не використовуваних у процесі діяльності підприємства основних засобів;

– підвищення якості сировини, маючи на увазі збільшення кількості корисних речовин в сировині і його технологічність, можливості видобутку продукту. З підвищенням якості сировини вихід товарної продукції підвищується, а при тих самих діючих основних виробничих засобах підвищується фондівіддача. З урахуванням досягнень вітчизняної і зарубіжної практики це дозволяє збільшити фондівіддачу на 20-25%;

– зменшення втрат корисних речовин у відходах. Промислова утилізація відходів на місці їх виникнення дозволяє збільшити об'єми продукції до 20%, а фондівіддачу на 10-15%;

– впровадження досягнень сучасного науково-технічного прогресу і, в першу чергу, безвідходних, маловідходних, ресурсозберігаючих технологій і техніки для їх здійснення. Це збільшує вихід продукції з того ж об'єму переробленої сировини і фондівіддачу. Сюди можна віднести впровадження нових систем автоматизованого управління основними виробничими засобами.

Підвищувати ефективність використання основних засобів на підприємствах на стадії їх експлуатації потрібно за рахунок:

– здійснення раціонального розміщення основних засобів, підвищення тривалості корисного використання роботи обладнання;

– покращення контролю за дотриманням правил експлуатації та технічне обслуговування обладнання;

– удосконалення планування, управління і організації праці;

– удосконалення добору та підготовки кадрів, що здійснюють експлуатацію та технічне обслуговування обладнання;

– зниження фондомісткості, підвищення фондівіддачі та продуктивності праці на підприємстві;

– впровадження систем матеріального стимулювання робітників за безаварійну роботу обладнання, подовження ремонтного циклу та періоду експлуатації тощо.

Однією з головних умов підвищення ефективності використання основних засобів та їх відновлення є оптимальність термінів експлуатації основних засобів, і передусім активної їх частини, відповідно до первинного технологічного призначення. Скорочення термінів експлуатації основних засобів, з одного боку, уможливорює прискорення їх оновлення, зменшення морального старіння, зниження ремонтно-експлуатаційних витрат, а з іншого, – зумовлює зростання собівартості продукції за рахунок амортизаційних сум.

Подовження періоду функціонування основних засобів дає змогу зменшити обсяг щорічної заміни спрацьованих засобів праці й за рахунок цього спрямовувати більше ресурсів на розширене відтворення, але при цьому знижується загальна продуктивність діючих основних засобів.

Практичне виконання удосконалення, щодо фондівддачі та знаходження резервів на підприємстві ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» наведено у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Аналіз фондівддачі на підприємстві ТОВ «Видавничий будинок
«Кераміст»

Показники	План	Факт	Відхилення (+,-)
1	2	3	4
1. Обсяг виробництва продукції, тис.грн.	3 954 730	4 756 320	80 159
2. Середньорічна вартість основних засобів, тис.грн.	234 482	212 963	-21 519
– активної частини (ОВЗа)	71 889	63 295	-8 594
3.Вартість одиниці (Ц) обладнання, тис.грн.	623	696,3	73,3
4. Питома вага: активної частини фондів	0,70	0,72	0,02
5. Фондовіддача	16,9	22,3	-0,142
– активної частини (Фва)	55,01	75,14	20,13
6. Середньорічна кількість технологічного обладнання	290	283	-7
7. Відпрацьовано за рік усім обладнанням (Т), тис.год.	868	780	-88
8. В тому числі одиницею обладнання: годин (Тед)	2993	2757	- 236

Продовження табл. 3.9			
1	2	3	4
– змін (ЗМ)	410	383	-27
– днів (Д)	205	200	-5
9. Коефіцієнт змінності роботи обладнання	2	1.92	-0.08
10. Середня тривалість зміни (Т) год.	7.3	7.2	-0.2
11. Виробіток продукції на 1 машино годину (середньогодинний виробіток, СВ), тис.грн.	408	406	-2

Розрахуємо резерв збільшення випуску продукції і фондівіддачі за даними таблиці 3.9.

Резервами може бути запровадження в дію невставленого обладнання, заміна і модернізація його, скорочення внутрішньо змінних і цілодобових простоїв, збільшення коефіцієнта змінності, збільшення його інтенсивності і впровадження заходів НТП.

Фактичний випуск продукції за даними таблиці 3.6 становить (формула 3.4):

$$ВПф = Kф \times Дф \times Kзм.ф \times Тф \times Вф \quad (3.4)$$

$$Впф = 283 \times 200 \times 55,01 \times 7,2 \times 406 = 9\ 101\ 576 \text{ тис. грн.}$$

Резерви збільшення випуску продукції за рахунок уведення обладнання визначають множенням додаткової кількості обладнання на фактичну величину всіх факторів, що формують її рівень (формула 3.5):

$$P \uparrow ВПк = P \uparrow K \times P \uparrow В = P \uparrow K \times Дф \times Kзм.ф \times Тф \times СВф \quad (3.5)$$

$$ВПк = 290 \times 200 \times 55,01 \times 7,2 \times 406 = 9\ 326\ 703 \text{ тис. грн.}$$

$$P \uparrow ВПк - ВПф = 9\ 326\ 703 - 9\ 101\ 576 = 225\ 127 \text{ грн.}$$

Скорочення цілоденних простоїв обладнання призводить до збільшення середньої кількості відпрацьованих днів кожної його одиниці за рік. Цей приріст необхідно помножити на можливу кількість одиниць обладнання і фактичний середньоденний виробіток одиниці обладнання

(формула 3.6):

$$P\uparrow ВПд = Kф \times P\uparrow Д \times ДВф \quad Kф \times P\uparrow Д \times Kзм.ф \times Тф \times СВф \quad (3.6)$$

$$ВПд = 283 \times 205 \times 55,01 \times 7,2 \times 406 = 9\,329\,115 \text{ тис.грн.}$$

$$P\uparrow ВПд - ВПф = 9\,329\,115 - 9\,101\,576 = 227\,539 \text{ грн.}$$

Щоб підрахувати резерв збільшення випуску продукції за рахунок збільшення коефіцієнта змінності, необхідно можливий приріст останнього помножити на можливу кількість днів роботи усього парку обладнання і на фактичний виробіток (формула 3.7):

$$P\uparrow ВПзм = Kф \times Дф \times P\uparrow Кзм \times СВф = Kф \times Дф \times P\uparrow Кзм \times Тф \times СВф \quad (3.7)$$

$$ВПзм = 283 \times 200 \times 2 \times 7,2 \times 406 = 330906 \text{ тис. грн.}$$

$$P\uparrow ВПзм - ВПф = 330906 - 317669 = 13237 \text{ тис.грн.}$$

За рахунок скорочення внутрішньо змінних простоїв збільшується середня тривалість зміни, а отже і виробництво продукції.

Для визначення величини цього резерву слідує можливий приріст середньої тривалості зміни помножити на фактичний рівень виробітку устаткування і на можливу кількість відпрацьованих змін усім парком устаткування (формула 3.8):

$$P\uparrow ВПп = K \times РТП \times СВф = Kф \times Дф \times Кзм.ф \times P\uparrow Т \times СВ \quad (3.8)$$

$$ВПп = 283 \times 200 \times 1,92 \times 7,3 \times 406 = 322082 \text{ тис.грн.}$$

$$P\uparrow ВПп - ВПф = 322082 - 317669 = 4413 \text{ тис. грн.}$$

Для визначення резервів збільшення випуску продукції за рахунок збільшення середньогодинного виробітку обладнання необхідно спочатку виявити можливості росту виробітку устаткування за рахунок його модернізації, збільшення її інтенсивності і впровадження заходів НТП. Потім

виявлений резерв збільшення середньогодинного виробітку необхідно помножити на можливу кількість годин роботи устаткування (формула 3.9):

$$P\uparrow ВП_{св} = K\phi \times P\uparrow СВ = K\phi \times Д\phi \times K_{зм.\phi} \times Т\phi \times P\uparrow СВ \quad (3.9)$$

$$ВП_{св} = 283 \times 200 \times 1,92 \times 7,2 \times 408 = 319235 \text{ тис. грн.}$$

$$P\uparrow ВП_{св} - ВП_{ф} = 319235 - 317669 = 1566 \text{ тис. грн.}$$

$P\uparrow ВП_{пл} = 225\,127 + 227\,539 + 13\,237\,000 + 4\,413\,000 + 1\,566\,000 = 19\,668\,666$ грн. загальний резерв збільшення випуску продукції

Резерви росту фондівддачі - це збільшення обсягу виробництва продукції і скорочення середньорічних залишків:

$P\uparrow ФВ = ФВ_{п} - ФВ_{ф} = 3\,954\,730 / 71\,889 - 4\,756\,320 / 63\,295 = 55,01-75,14 = -20,13$ грн. на кожен гривню товарної продукції.

Розраховані резерви відображені в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Резерви збільшення товарної продукції за рахунок ефективності використання основних засобів

№	Види резервів	Розрахунок	Σ, тис.грн.
1.	Уведення в дію невстановленого обладнання	$(290 \times 200 \times 1,92 \times 7,2 \times 406) - (283 \times 200 \times 1,92 \times 7,2 \times 406) = 325528 - 317669$	7 859
2.	Скорочення цілоденних простоїв обладнання	$(283 \times 205 \times 1,92 \times 7,2 \times 406) - (283 \times 200 \times 1,92 \times 7,2 \times 406) = 325612 - 317669$	7 943
3.	Збільшення коефіцієнта змінності	$(283 \times 200 \times 2 \times 7,2 \times 406) - (283 \times 200 \times 1,92 \times 7,2 \times 406) = 330906 - 317669$	13 237
4.	Скорочення внутрішньо-змінних простоїв	$(283 \times 200 \times 1,92 \times 7,3 \times 406) - (283 \times 200 \times 1,92 \times 7,2 \times 406) = 322\,082 - 317\,669$	4 413
5.	Збільшення середньогодинного виробітку	$(283 \times 200 \times 1,92 \times 7,2 \times 408) - (283 \times 200 \times 1,92 \times 7,2 \times 406) = 319235 - 317669$	1 566
Всього			35 018

Таким чином, запропоновані напрями оптимізації використання основних засобів дають можливість збільшити обсяг випуску продукції на

35018 тис.грн.

Узагальнюючи проведенне дослідження визначимо комплекс заходів для оптимізації управління основними засобами на підприємстві ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст» (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Комплекс заходів для покращення управління основними засобами підприємства ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст»

Стратегічні цілі	Показники результативності	Значення поточних показників	Напрямок оптимізації	Дії, спрямовані на досягнення поставленої мети
1	2	3	4	5
Удосконалення методики обліку основних засобів	Організація та підвищення інформативності обліку	–	Удосконалення наказу про облікову політику	– систематизація класифікації основних засобів; – удосконалення первинних документів; – удосконалення методики обліку витрат на ремонти основних засобів; – розробка робочого плану рахунків
Забезпечення оптимізації структури балансу	Частка основних засобів у валюті балансу	63 %	Оптимізація вартості основних засобів	– Визначення розміру потреби в прирості основних засобів; – вибір напрямів задоволення потреби в їх прирості (заміна чи ліквідація застарілої техніки, модернізація обладнання); – удосконалення структури основних засобів
Удосконалення амортизаційної політики на підприємстві	Коефіцієнт зносу	0,71	Зменшення значень показника	– Розроблення бухгалтерської моделі амортизації; – вибір методу нарахування амортизації
Формування заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання основних засобів	Фондовіддача	22.3	Збільшення значень показника	– Підвищення виробничої потужності основних засобів, що експлуатуються; – зменшення кількості зношеного устаткування, – виявлення резервів для додаткового введення в експлуатацію основних засобів
Забезпечення своєчасного оновлення основних	Підвищення якості ремонтів основних	–	Графік ремонтів і вибуття зношених	– Обґрунтування ремонтної політики підприємства; – збереження основних засобів у стані, придатному для

Продовження табл. 3.11

1	2	3	4	5
засобів	засобів		основних засобів	подальшого використання; скорочення строків ремонту обладнання.

Комплекс заходів для покращення управління основними засобами дозволяє визначити особливості використання основних засобів і надати чіткі пропозиції для покращення ефективності їх експлуатації на підприємстві ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст».

Пропоновані заходи враховують вплив управління основними засобами на результативні показники діяльності підприємства та дозволяють досягти наступних стратегічних цілей: удосконалення методики обліку основних засобів, забезпечення оптимізації структури балансу, удосконалення амортизаційної політики на підприємстві, формування заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання основних засобів, забезпечення своєчасного оновлення основних засобів.

ВИСНОВКИ

Основні засоби формують матеріально-технічну базу підприємства. Від правильного та раціонального обліку основних засобів залежить процес їх відтворення, поповнення, оновлення та в кінцевому рахунку – забезпеченість підприємства конкурентоспроможними, сучасними засобами праці.

1. На підставі проведеного аналізу підходів до визначення поняття «основні засоби» сформовано власне визначення, а саме: основні засоби – це засоби праці, виражені у грошовому вимірнику та призначені забезпечувати виробничі, адміністративні й соціально-культурні аспекти господарської діяльності підприємства. Запропоноване визначення на відміну від існуючих, розкриває сутність поняття на підставі комплексного підходу до оцінки використання основних засобів у господарській діяльності підприємств.

2. Обґрунтовано, що в основу класифікації операцій з використання та утримання основних засобів як об'єктів обліку й аналізу на промисловому підприємстві має бути покладений критерій зміни економічних вигід від використання основних засобів. Згідно із цим критерієм виділено дві групи операцій – операції з використання основних засобів, які відображають безпосередній зв'язок використання основних засобів з одержанням економічних вигід або зміни ресурсу основних засобів (нарахування амортизації і поліпшення основних засобів), та операції з утримання основних засобів, які не відображають змін первісно очікуваних економічних вигід від використання основних засобів, а лише впливають на можливість їх одержання протягом визначеного строку корисної експлуатації (підтримання основних засобів у робочому стані, їх поточне обслуговування і забезпечення збереження основних засобів).

3. Кваліфікаційну роботу написано на прикладі ТОВ «Видавничий будинок «Кераміст». Облік основних коштів на підприємстві ведеться у відповідності до П(С)БО 7 «Основні засоби». На підприємстві

бухгалтерський облік автоматизований. Аналітичний та синтетичний облік основних засобів на підприємстві організований з урахуванням специфіки його діяльності і визначений в обліковій політиці підприємства.

4. Для врегулювання процесів своєчасного оновлення основних засобів підприємству слід розробляти відповідну амортизаційну політику, спрямовану на індивідуалізацію рівня використання окремих об'єктів основних засобів. З метою покращення показників ефективності і фінансових результатів роботи підприємства запропоновано алгоритм процесу формування амортизаційної політики. Даний підхід, на відміну від існуючих, базується на врахуванні взаємозв'язку завдань амортизаційної політики на макро- і мікрорівнях, що дозволяє підприємству оцінити вплив амортизаційних відрахувань на ефективність діяльності підприємства.

5. На підставі проведеного аналізу основних засобів за 2015 та 2016 р можна зробити висновки, що за аналізований період вартість основних засобів зменшилась. Це було спричинено зменшенням вартості усіх структурних компонентів, окрім інструментів та приладів.

Результати аналізу технічного стану основних дають змогу стверджувати, що їх зношеність занадто висока й потребує оновлення, оскільки не забезпечує повною мірою безпечної експлуатації та повноцінний виробничий процес. Аналіз відтворення активної частини основних засобів свідчить, що оновлення активної частини основних засобів відбувається повільними темпами.

Протягом року фондвіддача основних засобів збільшилась на 31,95%, відповідно фондомісткість зменшилась на 25,43%, що в свою чергу призвело до підвищення обсягу виробленої продукції на 20,27%.

6. Обґрунтовано комплекс заходів для покращення управління основними засобами, що дозволяє визначити особливості їх використання і надає чіткі пропозиції для покращення ефективності їх експлуатації на підприємстві. Пропоновані заходи враховують вплив управління основними засобами на результативні показники діяльності підприємства та дозволяють

досягти наступних стратегічних цілей: удосконалення методики обліку основних засобів, забезпечення оптимізації структури балансу, удосконалення амортизаційної політики на підприємстві, формування заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання основних засобів, забезпечення своєчасного оновлення основних засобів.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Бондар О. До питання оцінки основних засобів підприємства в бухгалтерському обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 3. С. 23-28.
2. Борисенко М.А. Аналитические аспекты оценки эффективности амортизационной политики предприятия в условиях ее современной либерализации. *Бизнес Информ*. 2009. № 9. С. 91–95.
3. Борисюк І.О., Ткаченко І.І. Резерви підвищення ефективності використання основних засобів. *Науковий вісник НЛТУ*. 2008. № 18.5. С. 287-290.
4. Бутинець Т.А. Основні засоби: точка зору економіста. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2013. Вип. 2 (23). С.22-36
5. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. Житомир : ЖІТІ, 2011. 640 с.
6. Бухгалтерський облік в Україні : навч. посіб. / за ред. Р.Л. Хом'яка, В.І. Лемішевського. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2007. 1200 с.
7. Вишневіська А. В. Удосконалення механізму визначення економічної доцільності використання основних виробничих фондів промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» Дніпропетровськ, 2005. 17 с.
8. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку. Київ : Центр нав. літ., 2008. 522 с.
9. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: практичний посібник. Київ : Лібра, 2011. 354с.
10. Довгальок Н.В. Ефективність використання та відтворення

основних засобів сільськогосподарських підприємств Центрального Полісся : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04. Житомир, 2010. 20 с.

11. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. Київ : Знання-Прес, 2007. 719 с.

12. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 15.11.2019)

13. Зборовська О.М. Оптимізація процесів відтворення основних засобів на промислових підприємствах України. *Ефективна економіка*. 2013. № 11. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1542> (дата звернення: 15.11.2019)

14. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. Міністерством фінансів України 30.11.1999 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>. (дата звернення: 15.11.2019)

15. Класифікація основних засобів URL : <http://fingal.com.ua/content/view/775/35/1/1/> (дата звернення: 15.11.2019).

16. Классификация групп основных средств и других необоротных активов и минимально допустимых сроков их амортизации Довідкова інформація. Ліга-закон. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ST001980.html (дата звернення: 15.11.2019).

17. Косова Т.Д. Амортизація як інвестиційний ресурс підприємства. *Економіка підприємства*. 2013. №9. С. 157–166.

18. Кудь С.В. Методичні підходи щодо визначення функцій амортизації. *Механізм регулювання економіки*, 2005. №3. С. 221–225.

19. Кузьмін Д. Л. Основні засоби та основні фонди: порівняльний аспект. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2013. Вип. 2 (23). 148-155 с.

20. Мазуркевич І.О. Теоретичні аспекти відтворення основних засобів

на підприємстві. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2008. № 4. С. 53 – 56

21. Максименко А.В. Проблемні питання обліку основних засобів. *Фінанси, облік і аудит: Збірник наукових праць*. URL : доступу: [www.nbuiv.gov.ua / portal / Soc_Gum / Foa / 2009_13 / index. Html](http://www.nbuiv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Foa/2009_13/index.Html).

22. Мацибора В.І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 312 с.

23. Методи нарахування амортизації основних засобів у контексті Податкового кодексу. Від ДПА у Харківській області URL : <http://gni33.mainmaker.com/?p=915> (дата звернення: 15.11.2019)

24. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 30.09.2003 р. № 561. Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку в Україні. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 636 с.

25. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16) «Основні засоби». URL : [http://zakon4.rada.gov.ua /laws/show/929_014](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_014). (дата звернення: 15.11.2019).

26. Мордвінцева Т.В., Стулей К.О. Основні засоби підприємства: економічна сутність. *Сталий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал*. 2013. №8. С. 90-96.

27. Орлов П.А., Орлов С.П., Орлова А.Ю. Формирование государственной амортизационной политики как инструмента стимулирования инновационной и инвестиционной деятельности предприятий и объективной оценки себестоимости продукции. *Бизнес Информ*. 2010. № 8. С. 54–61

28. Орлова В.К., Сенчішак С.В. Зв'язок амортизаційної політики з дивідендною політикою на підприємстві. *Наукові праці Кіровоградського державного технічного університету. Економічні науки. Бухгалтерський облік, аналіз і аудит*. 2003. Ч.І. Вип. 4. С. 357–363.

29. Павлюк В.В., Сердюк В.М., Акаєв Ш.М. Контроль і ревізія: навч.

посібник. Київ : Центр навч. літератури, 2006. 452с.

30. Павлюк І. Бухгалтерський облік переоцінки основних засобів. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2011. № 6. С. 3-10.

31. Панасенко А.П. Проблеми основних засобів у бухгалтерському обліку. *Держава та регіони*. 2008. №3. С.407-410.

32. План рахунків бухгалтерського обліку. URL : <http://www.buhoblik.org.ua/uchet/organizacziya-buxgalterskogo-ucheta/388-plan-rahunkiv.html> (дата звернення: 15.11.2019)

33. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.11.2019).

34. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства : в 2 т. Київ : Хвиля-Прес, 2005. Т. 1. 649с.

35. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27 квіт. 2000 р. URL : <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.11.2019).

36. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», затв. наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 року № 92, URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1054-03> (дата звернення: 15.11.2019).

37. Помилуйко Є. Амортизаційна політика в Україні: проблеми і перспективи. *Економічний аналіз*. 2015. Випуск 8. Частина 1. С. 157–159.

38. Попович В.І. Облік основних засобів: порівняльний аналіз МСБО та ПСБО URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Management/2013_721/41.pdf.

39. Пуйда Г.В. Амортизаційна політика як ключовий елемент управління технічними ресурсами підприємства. *Бізнес Інформ*. 2015. №1. С. 226–231.

40. Рибченко М.Ф. Проблеми та шляхи вдосконалення обліку основних засобів. *Держава та регіони*. 2017. №6. С.134 - 137

41. Руденко О. Визначення необхідного обсягу інвестицій на

відтворення основних засобів підприємств в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2008. Вип. 39. С. 476–480.

42. Саєнко С. Г. Амортизація як елемент інноваційного розвитку машинобудівної галузі. *Економічні науки : зб. наук. праць. Серія : Облік і фінанси*. 2013. № 9 (33). С. 227-234.

43. Саєнко С. Г. Методичні підходи до формування амортизаційної політики машинобудівних підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 8 (134). С. 192-197.

44. Собко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навчальний посібник. – Київ : КНЕУ, 2006. 526 с.

45. Стадницький Ю., Саган Т. Амортизаційна політика в Україні: історія розвитку, існуючий стан та шляхи удосконалення. *Економіст : наук. журнал*. 2002. № 12. С. 34-38.

46. Старицький Т. М. Організаційно-економічні засади ефективного використання основних фондів. *Агроінком : наук. журнал*. 2014. № 9-10. С. 44-47.

47. Старицький Т. М. Оцінка структури і ефективності використання основних засобів. *Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Серія : Економіка*. 2012. № 10. С. 227-229.

48. Ткаченко Н. М. Бухгалтерский финансовый учет на предприятиях Украины : учеб. Киев : А.С.К., 2002. 864 с.

49. Хом'як Р.Л., Лемішовський В.І. Бухгалтерський облік в Україні : навчальний посібник. Львів: Національний університет «Львівська політехніка"», 2009. 1224 с.

50. Цебень Р. Л. Облікова політика основних засобів у контексті впровадження Податкового кодексу України. *Інноваційна економіка*. 2011. № 6. С. 3-10.

51. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз : навч.посіб. Київ : КНЕУ. 2003. 556с.

52. Bartłomiej Nita. Rachunkowość w zarządzaniu strategicznym

przedsiębiorstwem. Kraków: [Oficyna. Wolters Kluwer Polska Sp.z.o.o.], 2008. 449 s.

53. Cole W. M. Accounts their construction and interpretation for business men and students of affairs. Boston: Houghton Mifflin Company, 1908. 345 p.

54. Hatfield H. R. Accounting, its principles and problems / H.R. Hatfield. New York, 1927.

55. Paton W. A. Accounting theory: with special referenceto the corporate enterprise. New York : The Ronald Press Company, 1922. 499 p.

56. Paton W. A. Principles of accounting / W. A. Paton, R. A. Stevenson. – The Macmillan Company, 1918. 685 p.

57. 47. Saliers E. A. Accounts in theory and practice principles. First Edition. New York: Mcgraw-Hill Book Company, Inc., 1920. 301 p.

58. Sprague Ch. E. The philosophy of accounts. Fourth edition. / Charles Ezra Sprague. New York: The Ronald Press Company, 1919. 182 p.